Miejska Biblioteka Publiczna
w RADOMIU

3

biuletyn

KWARTALNY

RADOMSKIEGO
TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO

P.197

BIULETYN KWARTALNY

RADOMSKIEGO TOWARZYSTWA NAUKOWEGO

Tom III ¤ Radom 1966 ¤ zeszyt 1

Druk Spółdzielnia Pracy — Ostrowiec • zam. 921 14. IV. 1966 r C-1 94 A 6 nakł. 20

KOMITET REDAKCYJNY

P r z e w o d n i c z ą c y

dr Stefan Witkowski

C z ł o n k o w i e

Mgr Aleksander Czaplicki, mgr Maria Gajewiczowa, dr Witold Hański, mgr Helena Kisiel, mgr Longin Raszewski, Czesław Zwolski.

K o n s u l t a n t

Prof. dr Jan Pazdur

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA Czytelnia Regionalna w Radomiu

0 CZAS

2146
001+930.85)(438)(085)

SPIS TREŚCI

	str
HENRYK SZNURO - Grodzisko w Radomskiem	1
MARIA WILCZYNSKA - Wykaz znalezisk archeologicznych w Radomskiem	25
STANISŁAW ZIELINSKI - Bibliografia dotycząca Radomia	41

Radomskie Towarzystwo Naukowe
Nakład 200 egz.
Zam. Nr K 3

HENRYK SZNURO

GRODZISKA w RADOMSKIEM

Ziemia kryje w swym wnętrzu ślady życia dawnego człowieka, jego pracy i wierzeń, jego walki o byt. Nie zdołał ich zatrzeć czas, ani ludzie przekopujący ziemię nie unicestwili całkowicie zabytków ludzkiej działalności. Ostały się ślady ich chat i pożywienia, ocalały narzędzia i broń, groby i szkielety przetrwały wieki i tysiąclecia. Ogień i wojny zniszczyły grody, chroniące mieszkańców przed nieprzyjacielem. Opuszczone przez zbrojnych, smagane wichrami i opadami atmosferycznymi, rozdeptywane przez ludzi i zwierzęta, szczerbiły się ich zbocza i wały, płaszczył się nasyp pod brzmieniem czasu.

O czynach ostatnich mieszkańców grodu przekazywano z pokolenia na pokolenie opowieści, które z biegiem czasu pęczniały od uzupełnień i zabarwień, by przetworzyć się w legendę, zawierającą cudowne zdarzenia i wieści o ukrytych skarbach. Poszukiwania pieniędzy - to ostatni etap zmian zachodzących na grodzisku. Taki los spotkał i grody w Radomskiem.

Nie wszędzie jednak doszło do całkowitej niwelacji grodzisk, gdyż wielki nakład pracy nie opłacał się dla wydobycia z nieużytków kawałka roli wątpliwej wartości.
Ocalały grodziska: w Radomiu, Krogulczej, Cerekwi, Taczewie, Lesiowie, Goździe, Kiełbowie, Szczytach, Oleksowie, Łęgu i Iłży. Ale rozkopane zostały w Skaryszewie, Jedlni, Swierżach, Sieciechowie, Rudzie k/Zwolenia, Adamowie, Trąbkach i innych miejscowościach, z nazw których jedynie domyślać się wolno, że posiadały grody:

Gródek, Grodzisko, Tynica, Słupica, Kopiec.

Wymienione grodziska nie stanowią zamkniętej listy, gdyż nie jest wykluczone, że można będzie jeszcze wykryć resztki grodów w najmniej spodziewanych miejscowościach.

W artykule niniejszym pomijam Opoczyńskie, gdyż inwentaryzacja grodzisk w tym rejonie była przeprowadzona w 1949 r. z inicjatywy Kierownictwa Badań nad początkami Państwa Polskiego.

R A D O M

Największym grodziskiem we wschodniej połaci województwa kieleckiego jest radomska Piotrówka. Zajmuje ona ok. 2 ha powierzchni i wznosi się na wysokość 8 m ponad dolinę w najlepiej zachowanej części. Ta olbrzymia masa ziemi uchroniła ją od całkowitej zagłady. Pobierano z niej ziemię do osuszenia okolicznych ogrodów [1], przekopano jej powierzchnię kiedy służyła za cmentarz, pokryto jej brzegi okopami, drążono w niej fundamenty pod prochownię i inne budynki. Jeszcze przed kilkoma laty zajechały tu samochody po ziemię, które dopiero na energiczną interwencję władz poszukały sobie innych terenów do eksploatacji.

Dotychczas żadne grodzisko w Radomskiem nie było badane systematycznie przez archeologów, pomimo, że bardzo często na terenie miasta, jak i w okolicy, odnajdywano przy robotach ziemnych różne relikty, które wydobyte przez nieobeznanych z tym ludzi zaprzepaszczano dla nauki. Dopiero od kilku lat na Piotrówce i przyległych terenach prowadzone są systematycznie badania archeologiczne przez Stację Archeologiczną PAN pod kierunkiem mgr Ewy Kieszkowskiej.

W sąsiedztwie Piotrówki znaleziono szereg reliktów świadczących o ciągłości osadnictwa na tym terenie, a mianowicie: znalezisko w torfowiskach - dwa naramienniki [2] z V okresu brązu /900 - 700 l.p.n.e./, groby kloszowe i jamowe z okresu lateńskiego /400 - 1. p.n.e./ odkryte na rogu ul. Dzierżyńskiego, Przechodniej i Młodzianowskiej. Podobno obok Piotrówki dozorca garbarni Wickenhagena znalazł dwie monety rzymskie. Niestety, nie dotarły one do żadnego archeologa.

Jedenastowieczne cmentarzysko z ul. Przechodniej [3] zawiera prawdopodobnie szczątki zmarłych mieszkańców grodu, ale nie mamy jeszcze dowodu, że osadnikom z X w. Piotrówka służyła za schronienie przed nieprzyjacielem.

Ustalenie wieku powstania grodziska jest związane z ukończeniem badań archeologicznych.

O dużym znaczeniu grodu na Piotrówce we wczesnym średniowieczu świadczą wzmianki historyczne o Radomiu oraz przekazy archeologiczne. Istnienie kościoła pod wezwaniem św. Piotra jest stwierdzone już w XII w. Z kościołem tym związana jest organizacja kościelna, podobna do archidiakonatu [1].

Tu również wznosił się prawdopodobnie pierwszy zamek królewski, wskutek czego zwano grodzisko "mons arcis" [5]. Dla badania genezy miasta wykopaliska na grodzisku Piotrówka mają podstawowe znaczenie. Badania te nie powinny ograniczyć się tylko do poszukiwań na samym wzgórzu Piotrówki, lecz powinny objąć teren koło kościoła św. Wacława i sąsiednie tereny Starego Miasta, ul. Przechodniej i ul. Dzierżyńskiego. Przy sposobności każdej budowy i robót ziemnych na tym terenie należy pilnować, aby uchronić od zniszczenia znajdujące się tam zabytki przeszłości.

S K A R Y S Z E W

Przy wjeździe z Radomia do Skaryszewa, w odległości kilkudziesięciu metrów na wschód od szosy znajdowało się grodzisko rozkopane w 1859 r. przez właściciela gruntu. Tylko nieznaczne wzniesienie terenu wskazuje, gdzie niegdyś był nasyp. W środku grodziska tkwią fundamenty jakiejś budowli z XIX w., prawdopodobnie

browaru.

Prezydium G.R.N. posiada kopię planu Skaryszewa z 1862 r., na którym widoczne jest już częściowo rozkopane grodzisko, jednak od strony północnej i wschodniej zaznaczone są jeszcze obwałowania, przylegające do niego sadzawka a dalej na północ - rzeka Kobylanka.

Grodzisko miało w przybliżeniu 30 m średnicy. Dojście do grodziska było od strony południowej. Nazywają ten wzgórek "Nowy". Ceramika znaleziona w nim pochodzi z XIII - XIV w., co wskazywałoby, że zostało zbudowane po napadzie tatarskim w połowie XIII w.

Według podania miasto Skaryszew przed napadami Tatarów rozlokowane było na wschód od dzisiejszego śródmieścia. Jednakże powierzchniowe poszukiwania nie wykazały śladów wczesnohistorycznej osady, ani grodziska.
Znajdują się tu jedynie drobne ułamki cegieł prawdopodobnie późniejszego pochodzenia.

C E R E K I E W

W odległości 6 km. na zachod od Radomia leży wieś Cerekiew.

Wzniesienie, na którym stoi kościół obniża się ku stronie zachodniej, gdzie łączy się z dużym stawem i mokrą łąką.

W południowo-zachodniej części stawu leży okrągła wyspa - grodzisko o średnicy 23 m a wysokości 2,5 m. Dojazd do grodziska wiódł niegdyś południowo-zachodnim brzegiem stawu, a dziś dostać się tam można przez wąziutki betonowy mostek od strony przeciwległej. Opodal na północnym brzegu stawu stał dwór, dziś już nie istniejący.

Jest podanie, że na wyspie stał dom, który zapadł się w ziemię. Na grodzisku nie znaleziono ceramiki,

przeto nie można go datować.

W odległości 1 km na wschód od Cerekwi przy pobieraniu piasku zniszczono rzędowe groby szkieletowe. Do Muzeum w Radomiu dostało się z niego kilka czaszek i niektóre przedmioty z wyposażenia grobów.

T A C Z E W

Taczew leży w odległości 10 km na północny zachód od Radomia. Na terenie b. ogrodu dworskiego, w widłach dwu strug, znajduje się okrągłe grodzisko o średnicy 18 m u góry, z czego po 4,5 m przypada na otaczający go wał, a pozostałe 9 m stanowi górną płaszczyznę. Wysokość grodziska wynosi 5,5 m.

Grodzisko otoczone jest fosą szerokości 10 m strony południowej, a około 20 m od strony północnej. Dojście na grodzisko było od strony południowej, gdzie fosa jest najwęższa.

Obydwie strugi wpadały do fosy, z której nadmiar wód odpływał w kierunku północno-zachodnim. Dziś struga północna już wyschła, jedynie w mokrej porze roku dno koryta napełnia się wodą.

Zarówno zbocza jak i plateau grodziska w ostatnich latach porosły gęsto krzewami i drzewami, przez co wejście na wierzchołek jest utrudnione.

Do 1939 r. grodzisko było z roślin oczyszczone na plateau położona drewniana podłoga, na której odbywały się przyjęcia.

Na grodzisku znaleziono zaledwie dwa małe ułamki naczyń lepionych ręcznie, które być może, dostały się tam przy sypaniu grodziska.

Pod wpływem powieści H. Sienkiewicza "Krzyżacy" Taczewianie nazywają grodzisko "Kopcem Powały". Opowiadają o przebudowie kopca przy użyciu do pracy Krzyżaków, wziętych do niewoli w bitwie pod Grunwaldem.

L E S I O W

Na zachód od stacji kolejowej Lesiów rozciągają się mokre, torfiaste łąki na lewym brzegu Mlecznej. Tuż za rzeką znajduje się kopulaste wzniesienie w kształcie zbliżonym do nieregularnego prostokąta o długości 80 m, a szerokości 45 m. Wschodni i północny skłon o wysokości do 2,5 m dość stromo opada do łąki, południowy - nieznacznie się wznosi, a zachodni - łagodnie zlewa się z łąką.
Konfiguracja wzniesiona każe się domyślać, że zachodni i południowy brzeg grodziska został rozkopany i połączony z dalszym terenem w celu powiększenia uprawnego pola.

Z północną stroną wzniesienia graniczy pas błotnistej łąki, szerokości 10m, będący śladem istniejącej tu jeszcze przed 50 laty fosy. Suche zagłębienie tej samej szerokości przylega i do wschodniej strony wzniesienia.

Na wierzchołku wzniesienia są dwa zagłębienia po wykopach, przy których leży kupa otoczaków, a wśród nich ułamki cegły palcówki, szerokości 13 cm, a grubości 7 cm.

Na powierzchni grodziska odnaleziono ułamki późnośredniowiecznych naczyń, kafli, szkła i kawałek obrobionego piaskowca, pochodzącego z jakiegoś gzymsu.

J E D L N I A K O S C I E L N A

W odległości około 400 m na wschód od kościoła w Jedlni znajduje się wśród mokradła nieznaczne wzniesienie, na którym według tradycji, miał się znajdować zamek, służący za miejsce postoju królewskiego w czasie polowania w puszczy jedlińskiej.

Jest to niewielka wydma, z boku której położone

jest kopiaste, nieznaczne wzniesienie o średnicy 23 m, przylegające południową stroną do mokrej łąki. Od reszty wydmy oddziela go nieznaczna depresja, stanowiąca pozostałość fosy, szerokości 8-13 m.

Jeszcze przed kilkudziesięciu laty był wysoki kopiec, który został rozkopany przez właściciela gruntu i dziś wznosi się zaledwie na wysokości 1 m. Z zachodniej strony wydmy przepływa niewielka struga, obok której idzie grobla, szerokości 6 m, stanowiąca niegdyś dojazd do wydmy.

W oparciu o lustracje z XVI i XVII w. ks. J. Gacki pisze:

"w Jedlni i Kozienicach było po dwa domy piętrowe, z których jeden na podrambiu, drugi stał na kopcu.... Stojący na kopcu, otoczony wodą, był mniejszy i tylko na dole sień i izbę, a na górze sień, izbę i komnatę zawierały " 5/.

Istotnie na przestrzeni ok. 400 m2 trudno było zbudować dom większy i ubezpieczyć go przed niespodziewanym napadem. Toteż na tej wydmie, w odległości kilkunastu m. znajdował się drugi, większy dom i inne zabudowania, po których pozostało na powierzchni sporo ułamków cegły-palcówki, kafli, oraz kawałków późnośredniowiecznej ceramiki.

R A D Z A N O W

Radzanów położony jest w odległości około 30 km na północny zachód od Radomia.

W lesie, na północ od wsi znajdują się morenowe wały piaszczyste w kształcie elipsy, związanej we wschodnim ognisku, przez co przybierają podobieństwo do zaokrąglonego trójkąta, skierowanego wierzchołkiem ku wschodowi. W tym miejscu wał jest najwyższy i obniża się stopniowo w obydwie strony, by w przeciwległej stronie, u zaokrąglonej podstawy, zrownać się z mo-

krym terenem. W najniższej części wały nie schodzą się, tworząc otwarcie do wnętrza. Również i w południowym wale utworzona jest przerwa. Do wewnątrz wał opada dość łagodnie i przechodzi w rowninę, gdzieniegdzie połaładowaną. Na zewnątrz spadek wału jest dość ostry, zwłaszcza od strony północnej i wschodniej, gdzie łączy się z mokrą łąką, przez ktorą przepływa niewielki strumień. Zewnętrzny skłon wału jest najwyższy w stronie północnej i wschodniej, dochodząc do 20 m wysokości. Długość wałów przekracza 400 m. Wały te zazywają Kościelną Górą.

Od wału północnego prowadzi krótkie przejście do niższego owalnego majdanu o średnicy 40-60 m. Wały te nazywają "Kościelną Górą".

Na najwyższym odcinku wału odkryto kilka ułamków naczyń z IX - X w. i młodszych z XI - XII w. Znajduje się tu również kilka dużych głazów, niektóre z nich stoczyły się do podstawy wału.

Wątpliwym wydaje się, aby najwyższa część wału o powierzchni nieco ponad 100 m mogła służyć za grodzisko, gdyż nie jest oddzielona od reszty przekopami, utrudniającymi dojście do grodu.

Nie mógł być grodziskiem i duży teren zawarty wewnątrz wału, gdyż nie jest ubezpieczony od strony najniższej - zachodniej. Raczej, zgodnie z tradycyjną nazwą, mogło to być miejsce kultu. Ustalenie, w jakim celu wykorzystane były wały, wymaga dokładniejszych badań.

G O Z D

W odległości 22 km od Radomia przy szosie warszawskiej, leży wieś Gózd. Na wschód od wsi znajduje się grodzisko o kształcie koła, średnicy 28 m. Otoczone jest dokoło fosą, szerokości 12 m., poza którą biegnie pierścień tej samej szerokości.

Najwyższe zbocze pierścienia zachowało się od północno-wschodniej strony i wznosi się na 1,80 m ponad poziom łąki, otaczającej grodzisko [67].

Stąd, zarówno ku południowej, jak i zachodniej stronie stopniowo się obniża, by wynieść się zaledwie na kilkadziesiąt cm. ponad poziom łąki od strony zachodniej.

Brzegi fosy, dzięki roślinności porastającej na brzegach, utrzymują się stromo. Samo grodzisko wznosi się na 4 m ponad otaczający je teren. Plateau grodziska częściowo zostało przekopane przez właściciela, przyczym zostały zniszczone fundamenty budynków. U podstawy grodziska w fosie zachowały się conajmniej trzy otaczające je belki, z których jedną wykopał właściciel w 1956 roku.

W gruncie, poza łąką znajdowały się fundamenty budynków, które również zostały wykopane. Dziś można tam spotkać jedynie drobne kawałki cegły.

Na grodzisku jak i na pierścieniu zalega sporo ułamków ceramiki, z których cztery sięgają wieku XII. Ksiądz J.Gacki pisze [77], że opat sieciechowski Kiełpiński w 1727 r. przeniósł się z Janikowa do Gozdu, gdzie prawdopodobnie przewiózł dwie hakownice, wypożyczone z klasztoru i tam przepadły. Widać z tego, że grodzisko było zamieszkiwane do XVIII w., co potwierdzają znajdywane tam ułamki ceramiki.

W odległości kilkuset m., na niewielkim, piaszczystym wzniesieniu, skąd pobierany jest piasek, znajduje się cmentarzysko, nazywane przez ludność tutejszą cholerycznym cmentarzem.

Groby na powierzchni oznaczone są głazami. W brzegu wykopu stwierdziłem resztkę grobu, zawierającego golenie i stopy, obok których widniały zmurszałe resztki drzewa, prawdopodobnie trumny. Na cmentarzysku nie ma ceramiki, ani innych zabytków, umożliwiających datowanie.

K I E Ł B O W

Kiełbów leży w odległości 1 km na zachód od Gozdu, na rubieży łąk i moczarów rozciągających się na 22-gim km. szosy Radom - Warszawa. Na południowy wschód od wsi, na końcu mokrych łąk znajduje się grodzisko o średnicy 24 m na szczycie. Wysokość grodziska wynosi 3 m.

Właściciel terenu opowiada, że na grodzisku kopał kamienie na budowę drogi, pozostałością czego ma ma być lej na środku plateau o średnicy 9 m, a głębokości 1,50 m. W czasie kopania natrafił na rumowisko kamieni wiązanych wapnem, popiół i kości.

Grodzisko otoczone jest wodą. Od strony zachodniej fosa jest płytsza i napełnia się wodą tylko przy większych opadach. Szerokość fosy w tym miejscu wynosi 12 m, ale rozszerza się w obydwie strony, by na wschodzie wynieść około 40 m i przejść nieznacznie w moczar i łąkę.

Na plateau i zboczach grodziska znajdują się drobne ułamki ceramiki toczonej na kole z ornamentem pasmowym, falistym i przecinkowym rytym . Zalicza się ona do XI - XII w. Późniejszej ceramiki nie spotyka się.

S Z C Z Y T Y

W odległości 30 km od Radomia w dawnej puszczy stromieckiej, leży wieś Szczyty, obfitująca w mokre łąki, zwłaszcza od strony północnej.

Na południowy wschód od wsi znajduje się grodzisko, na którym wzniesiono dwór [8]. Dla ułatwienia wjazdu do siedziby dziedzica połowę plateau grodziska przekopano i zniekształcono zbocza. Zachodnia połowa lepiej się zachowała, lecz wierzchołek został zrównany i jest zadrzewiony.

Wydaje się, że grodzisko było okrągłe o średnicy 50-60 m. W najwyższym punkcie wznosi się na 4,5 m. Otoczone było fosą, szeroką na 12 m, której ślad zachował się przy zachodnim zboczu. W stronie północnej i wschodniej przepływa strumień, dziś uregulowany. Od strony południowej zewnętrzny brzeg fosy podnosi się łagodnie i przechodzi w obszerny majdan.

Na grodzisku, ani w jego pobliżu ceramiki nie odnaleziono.

S W I E R Ż E G Ó R N E

Na wysokim lewym brzegu Wisły rozłożone są Swierże Górne. Wieś ta pocięta jest nieregularnie uliczkami i ścieżkami, biegnącymi w różnych kierunkach. Obok kościoła znajduje się dziś prawie okrągłe wzniesienie, wysokości 3 m, a średnicy do 20 m, lecz zmienione zostało przez wybieranie stąd piasku do budowy domów. Ponieważ wykopano tu szkielety ludzkie, zaniechano pobierania piasku, a w środku wzniesienia postawiony został krzyż. Należałoby przynajmniej przeprowadzić próbne badania, aby ustalić, czym był ten kopiec.

Południowa granica wsi stromo opada do dawnego koryta Wisły. Brzeg ten wysoki jest na kilkanaście metrów. Na wierzchu teren jest równy i nieznacznie pochyla się w stronę północną ku wsi. Na powierzchni,pokrytej dziś sadami i ogrodami dość licznie występują ułamki ceramiki z późniejszego średniowiecza, świadczące o istnieniu dawniej w tym miejscu osad ludzkich.

Urwisty brzeg dawnego koryta rzeki, stanowił dobrą osłonę przed nieprzyjacielem, lecz na dalszym rozległym terenie nie ma śladów ziemnych umocnień. Bez przeprowadzenia badań trudno orzec, czy w Swierżach było grodzisko i gdzie się znajdowało.

S I E C I E C H O W

Szczegółowe poszukiwania grodziska w Sieciechowie nie dały dotychczas zadawalających rezultatów.

Ze słów najstarszej kroniki polskiej wynika, że gród, zbudowany przez Sieciecha, znajdował się na prawym brzegu Wisły, lub był otoczony jej wodami. Niestety, nie wiemy, którędy Wisła płynęła w XI w. Najstarszą wiadomość o korycie Wisły mamy u Długosza, który opisując klasztor sieciechowski podaje, że od północy otacza go Wisła, stawy i jeziora. S.Klonowicz /1600 r/ pisze, że "Wisła zaczęła już silnie podrywać pola przyległe i zbliżać się do klasztoru, grożąc murom podmyciem". W 1762 r. wspomniane jest na południowej stronie "łożysko starej Wisły, którędy niegdyś płynęła", a w 1774 r. zwykłe koryto Wisłyoddalone było 1000 kroków od klasztoru. Z tych wzmianek popartych konfiguracją terenu widać, że Wisła płynęła niedaleko od klasztoru, otaczając go od strony południowej, wschodniej i północnej . Zatem klasztor był położony na przeciwnym brzegu w stosunku do grodu, to jest na lewym brzegu Wisły. Nie mógł więc klasztor znajdować się na grodzie Sieciecha, jak utrzymuje ks. J. Gacki, opierając się na inwentarzu klasztornym. Z tą rozbieżnością nie może się uporać i pisze: "klasztor pisze się od wieków, jako na lewym brzegu Wisły położony, a jednak ..... Herman przeprawia się przez Wisłę /do grodu/".

Miejsce, zajęte pod gród było z natury obronne, i być może, że na jego miejscu zbudowany był późniejszy zamek kasztelański. Z opisu sejmu stężyckiego w 1575 r. domyślać się wolno, że zamek znajdował się na łące, na prawym brzegu Wisły.

St. Traugutt w "Przewodniku po Królestwie Polskim" podaje, że resztki ruin zamkowych widoczne były jeszcze w końcu XVIII w. i leżały nad Wisłą, która wówczas płynęła pod samym miastem. Tradycja umieszcza zamek po przeciwnej stronie jeziora od miasta. W 1944 r. wojska

niemieckie kopały rowy przeciwczołgowe w tym miejscu i podobno natrafiły na ceglane fundamenty, które po wojnie zostały zasypane. Na powierzchni ziemi nie ma jednak żadnych śladów, ani ułamków cegły lub naczyń. Od rynku obok kościoła prowadzi do jeziora krótka uliczka, będąca przedłużeniem głównego traktu przez Sieciechów. Wskazywałoby to na istnienie na tym miejscu przeprawy przez jezioro. Wieś Przewóz wskazuje na dalsze przesunięcia koryta w kierunku północno-wschodnim. Wydawałoby się, że dzisiejsze jezioro jest dawnym korytem Wisły - jest ono jednak jak na dużą rzekę za wąskie i stanowi może tylko jej odgałęzienie. Nie odnalazł też ruin zamku w jeziorze nurek, badający powierzchnię dna.

Gród Sieciecha mógł znajdować się poza terenem , na którym wybudowano potem klasztor lub zamek kasztelański. Z aktu fundacyjnego klasztoru wnioskować można, że Sieciechów otrzymał nazwę po założeniu klasztoru. Na taki domysł naprowadzają odkrycia na "Wójtowej Górze" i na polach dawnej wsi Łęg.

W ostatnich latach odkryto ceramikę z XI-XII w. oraz resztki wału i fosy na polu zwanym "Wójtowa Góra". 9/ Gdyby to miejsce było resztkami grodu Sieciecha, to należałoby przyjąć, że Wisła płynęłaby wówczas od Bąkowca lewym brzegiem rozległej doliny, a gród, klasztor i miasto znajdowałoby się na prawym jej brzegu.

Kwestia grodu Sieciecha jest nadal otwartą i aby osiągnąć pewniejsze dowody, należałoby przeprowadzić badania na Wójtowej Górze, jak i domniemanym terenie pozamkowym, oraz w Zajezierzu.

Nie jest przypadkowy związek Radomia z Sieciechowem. Jakieś nici łączyły te grody, skoro ziemia radomska jakiś czas nazywała się sieciechowską, a klasztor benedyktyński posiadał majątki i dziesięciny pod Radomiem i zarządzał kaplicą św. Piotra.

ŁĘG - ZAJEZIERZE

Wieś Łęg znikła w XIX w. kiedy budowano twierdzę dęblińską. Należała ona do kasztelanii sieciechowskiej, później starostwa radomskiego, a w końcu stężyckiego. Grunta tej wsi należą obecnie do Zajezierza.

Na planie z 1759 r. [10/] widać na prawym brzegu łachy wiślanej, a na lewym obecnego koryta Wisły, naprzeciw ujścia Wieprza "Górę Wysypaną" w kształcie koła o średnicy około 70 m. Przy poszukiwaniu tego grodu natrafiono na grodzisko w Zajezierzu na dzisiejszym lewym brzegu Wisły, o kilkaset metrów poniżej ujścia Wieprza, przy tak zwanym porcie, tuż za mostem kolejowym. Długość jego wynosi około 75 m, a szerokość - 65 m. Przy budowie portu na początku XX w. wierzchołek grodziska został zniszczony, a zaokrąglony bok, przytykający do portu równo obcięty, przez co szerokość grodziska jest nieco mniejsza od długości. Tworzy ono figurę podobną do litery "D". Ziemią, wybraną z portu zasypano fosę od południowej strony i utworzono pole, stykające się z plateau grodziska. W 1948 r. na grodzisku wybudowały dom P.K.P. Zarówno z położenia jak i wymiarów wnioskować należy, że jest to grodzisko zaznaczone na planie z 1759 r., gdzie odmiennym kolorem zaznaczone są wały okólne.
Ta indentyfikacja pomocna będzie do wytyczenia dawnego koryta Wisły.

Na ceramikę wczesnośredniowieczną na grodzisku nie natrafiono.

Ponieważ Gall używał wyrazenia "gród zbudowany przez Sieciecha", a nie "gród w Sieciechowie", przeto określenie to może się odnosić i do grodu w Łęgu, oddalonego od m. Sieciechowa o 5 km.

Warownie klasztoru sieciechowskiego

Prócz jedenastowiecznego grodu i zamku kasztelańskiego , miejscem obronnym w Sieciechowie był klasztor benedyktyński, za jaki poczytuje go jeszcze M. Kromer. W końcu XVI w. opat Wereszczyński pobudował klasztor w kształcie zamku i na jego uzbrojenie przeznaczył dochód z wójtostwa Psary.

Janików, siedziba opatów, również był ufortyfikowany. W pierwszej połowie XVIII w. przewieziono tam z klasztoru dwie bakownice w celu wzmocnienia obronności siedziby.

W pierwszych latach XVI w. opat Maciej wystawił warownię w Łęcznej Mniskiej, którą przemianowano na miasteczko Puhaczów, w XVII w. osadzono wieś Staszów i postawiono w niej dwór obronny /fortalicium/ [11/].

OLEKSÓW

Oleksów leży w pow. kozienickim w odległości 8 km na południowy- wschód od Sieciechowa, a 3 km od stacji kolejowej Wysokie Koło. Niegdyś Wisła płynęła przez Oleksów, a dzisiejsze jej koryto znajduje się w odległości 2 km.

Na granicy za wsią Sławczyn wśród mokrych łąk i pól znajduje się grodzisko, zwane "Kopcem" wysokości 9 m, usypane z piasku i gliniastej ziemi. Zbocza grodziska utrzymują się dosyć stromo, dzięki gęsto porosłym krzakom.

Srednica grodziska na szczycie wynosi 26 m. Otoczone było fosą o szerokości 8-12 m, dziś zapełnioną zeschłym mułem.
Szczyt grodziska obiega wał szerokości 4 m, a wysokości od strony wewnętrznej- 3,5 m.

Od południa przylega do fosy resztka wydmy piaszczystej, zniwelowanej częściowo przy budowie grodziska. Podobno wykopano tu popielnicę z mieczem, którego trzy przerdzewiałe ułamki długości 2-3 cm znalezino na powierzchni. Przedpole stanowi przeważnie mokra łąka, przechodząca w mokradło od strony zachodniej.

Poza wydmą w stronie południowej płynie bezimienna struga, która pod wsią Łoje wpada do Wisły.

W wale grodziska widoczne są kawałki węgla drzewnego i ułamki ceramiki wczesnośredniowiecznej, którą datować można na XI-XII w.

I Ł Ż A

Iłża położona jest u stóp stromego zbocza góry, na której w XIV w. biskup krakowski Jan Grot zbudował zamek. Wzniesienie to, obniżając się stopniowo, ciągnie się ku wschodowi.

W końcu wzniesienia, na peryferiach miasta, przy ul. Świerczewskiego założony został cmentarz na miejscu osady z XII w, o czym świadczą ułamki ceramiki odnajdywane w obrywistym brzegu przed bramą cmentarną.

Tuż za ogrodzeniem cmentarza przy wschodniej stronie , leży niewielkie grodzisko 6 m wysokości. Dziś ma ono formę kolistą, lekko spłaszczoną, o średnicy na wierzchu 24 - 27 m. Dawniej mogło mieć wymiary i formę nieco inną, gdyż zebrano z jego zboczy ziemię do zasypania otaczającej go fosy, w celu powiększenia przyległego pola.

W południowo-zachodniej części wierzchołka znajduje się owalny dół, stanowiący zagłębienie na plateau. Na skłonach grodziska znajduje się kilka płytkich rowów wykopanych w ostatnich latach. Część pierwotnej fosy ocalała jedynie od strony cmentarza.

Powierzchnia grodziska jest porośnięta gęstą trawą i nie ma na niej resztek ceramiki. Drobne tylko ułamki odnaleść można na przyległym polu, na miejscu dawnej fosy. Jest to ceramika toczona na kole z poziomymi żłobkami lub ornamentem kłutym, ptaszkowym, charakterystyczna dla wieku XII-go.

Z rozmieszczenia grodów i ich wielkości wysnuć się daje, że radomska Piotrówka była dużym grodem o centralnym przeznaczeniu.

Tu było pomieszczenie dla administracji okręgu, oraz znaczniejszej załogi, zdolnej oprzeć się nawet większej sile nieprzyjacielskiej. Podobnie i gród Sieciecha musiał być mocno ufortyfikowany, skoro synowie Władysława Hermana nie pokusili się na zdobycie go i ujęcie Sieciecha.

Świerże, Sieciechów, Łęg i Oleksów strzegły przeprawy przez Wisłę. Trakt handlowy na Sandomierz ubezpieczały grody w Skarszewie, Iłży i Opatowie. Warownie klasztoru sieciechowskiego jak i mniejsze gródki były ufortyfikowanymi dworami, zabezpieczającymi od napadu niewielkich band.

Szczupłe ramy niniejszego artykułu nie zezwalają na szczegółowy opis ceramiki, ani przedpola grodzisk.

Celem artykułu jest przede wszystkim wskazanie miejscowości, gdzie się znajdują grodziska. Wyciągnięcie zaś wniosków obarczy tych, którzy podejmą się dalszych badań zależnych od tematu. Najpilniejszym zadaniem jest uchronić je od dalszych zniszczeń przez kopanie dołów w poszukiwaniu skarbów, wykopywanie resztek umocnień dla zaspokojenia ciekawości, oraz zabezpieczenie przed całkowitą niwelacją grodzisk dla uzyskania kawałka uprawnej roli.

Na tym miejscu pragnę złożyć serdeczne podziękowania p. inż. R. Świtalskiemu za współpracę przy badaniu grodzisk, p. inż. W. Ufnowskiemu za wiadomości o grodziskach a nade wszystko p. dr J. Gąssowskiemu za zachętę do pracy i cenne wskazówki.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna Czytelnia Regionalna w Radomiu

L I T E R A T U R A

1. Gacki J.: Stary Radom i Jego Kościoły "Pamiętnik Religijno-Moralny" Rok 1855, Nr 3 str.245.

2. Gacki J.: Radom i Fara Nowo-Radomska. "Pamiętnik Religijno-Moralny" Rok 1857, Nr 9 str.245.

3. Gacki J.: Benedyktyński Klasztor w Sieciechowie. Rok 1872 Druk J.K. Trzebińskiego.

4. Gacki J.: Benedyktyński Klasztor w Sieciechowie. Radom 1872 r.

5. Gąssowski J.:"Wczesnohistoryczne Cmentarzysko Szkieletowe w Radomiu". Wiadomości Archeologiczne. T. XVII 1950/51.

6. Jastrzębowski W.i Wawrzyniecki M. Wycieczki Archeologiczne. Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne. T. VII, VIII, X. Warszawa 1902 r.

7. Paprzyca H.: Kopiec w Sieklukach "Wisła" 1899 r. T. XIII str. 677 pisze "Kopiec otoczony jakby pierścieniem równej mu wysokości".

8. Szafran P.: Rozwój Sieci Parafialnej w Lubelskiem. Lublin 1958 str. 228.

9. Salisiewicz W.: Mappa Geometryczna Wsiów Starostwa Stężyckiego. 1759r. Wojew. Archiwum Państw. w Radomiu Nr 11/113.

10. Wąsowiczówna T.: Topografia Wczesnośredniowiecznego Sieciechowa. Przegląd Historyczny. T. I zesz. 3 1959 r.

11. Wiśniewski J.: Dekanat Radomski. Radom, 1911 r.

W RADOMIU

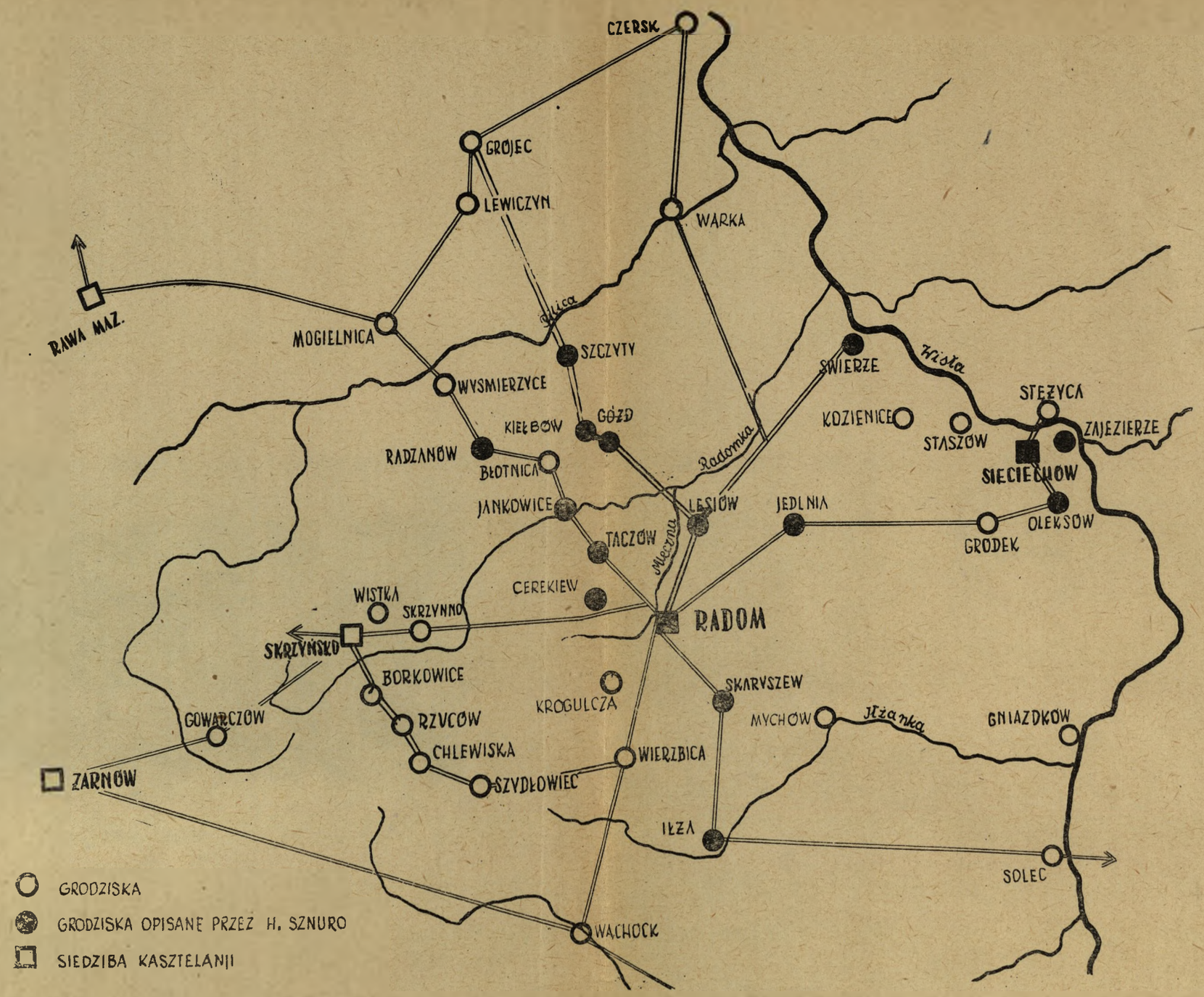
CZERSK
GROJEC
LEWICZYN
WARKA
RAWA MAZ.
MOGIELNICA
Pilica
SZCZYTY
WYSMIERZYCE
GÓZD
KIEŁBÓW
RADZANÓW
BŁOTNICA
Radomka
JANKOWICE
LESIÓW
TACZÓW
Mleczna
CEREKIEW
RADOM
SWIERZE
Wisła
KOZIENICE
STASZÓW
STĘŻYCA
ZAJEZIERZE
SIECIECHÓW
JEDLNIA
GRODEK
OLEKSÓW
WISTKA
SKRZYNNO
SKRZYNSKO
BORKOWICE
RZVCÓW
CHLEWISKA
SZYDŁOWIEC
GOWARCZÓW
ZARNÓW
KROGULCZA
SKARVSZEW
MYCHÓW
Iłżanka
GNIAZDKÓW
WIERZBICA
IŁŻA
SOLEC
WĄCHOCK
GRODZISKA
GRODZISKA OPISANE PRZEZ H. SZNURO
SIEDZIBA KASZTELANJI

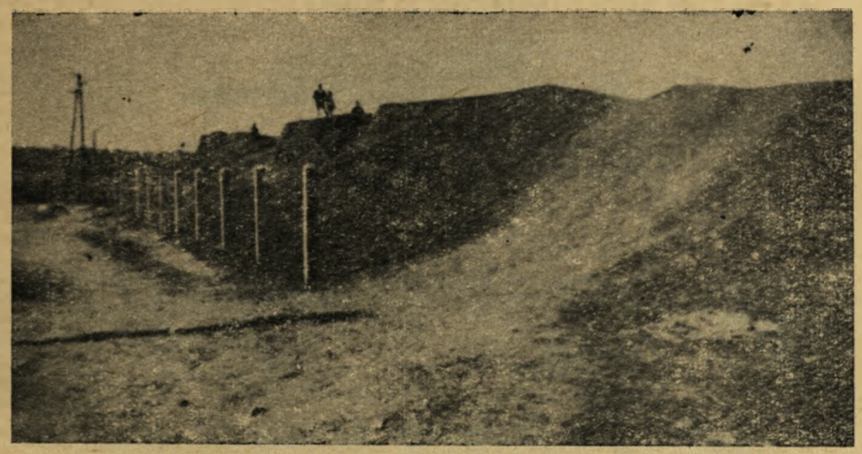

Grodzisko w Radomiu

BIBLIOTEKA PUBLICZNA W RADOMIU

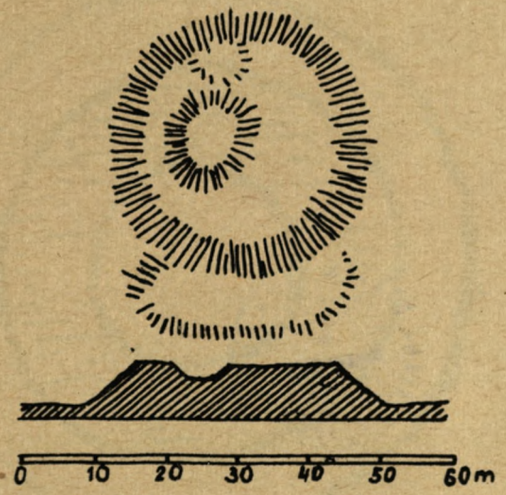

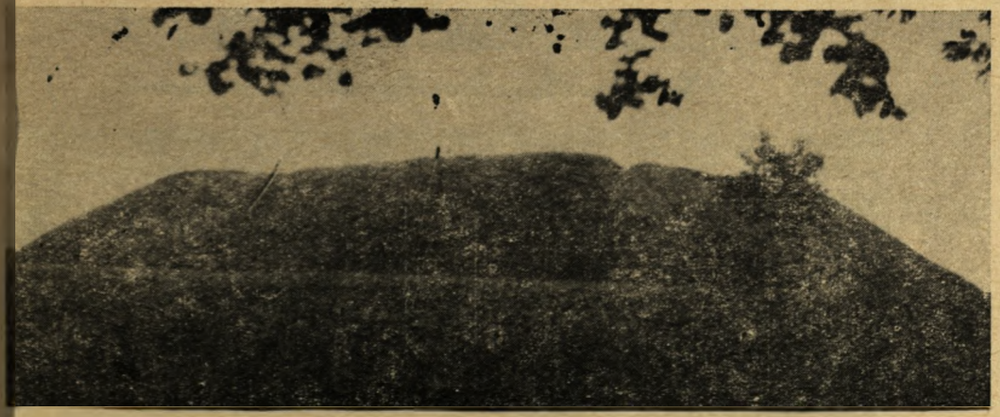

Grodzisko w Iłży

BIBLIOTEKA PUBLICZNA

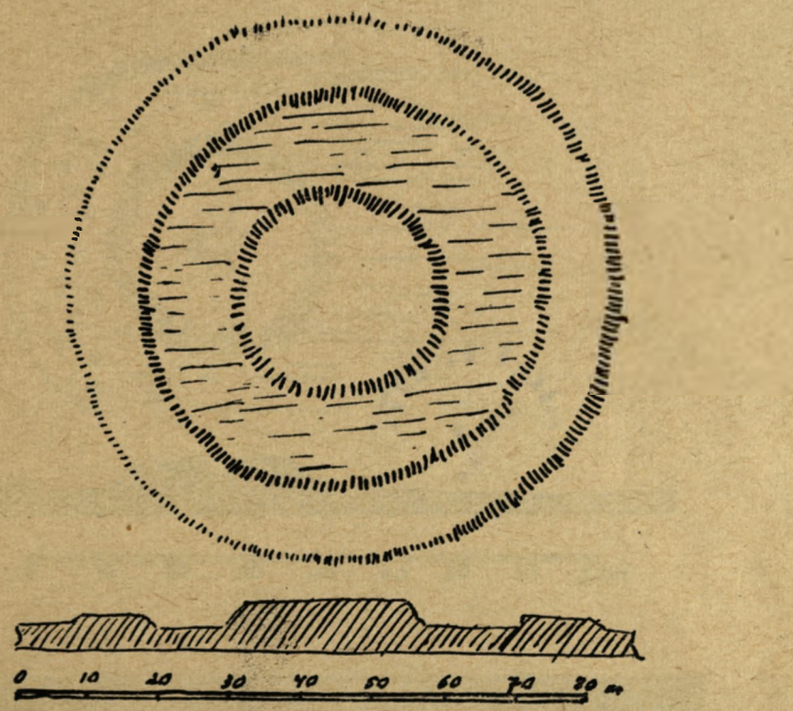

Grodzisko w Goździe pow. Białobrzegi

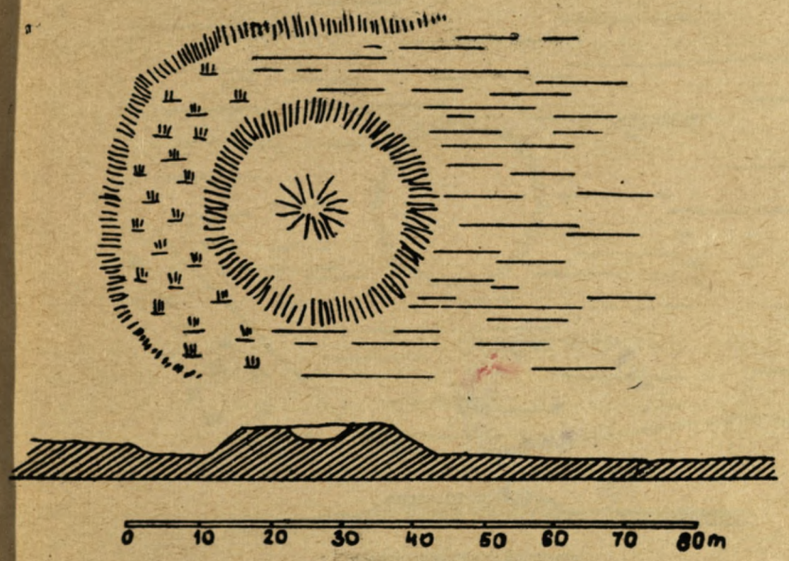

Grodzisko w Kiełbowie

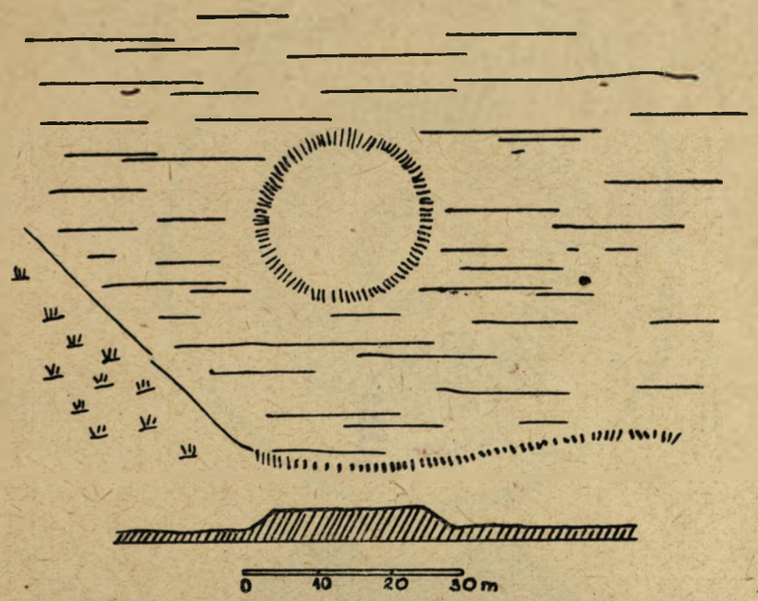

Grodzisko w Cerekwi

BIBLIOTEKA PUBL. CZYT. BADANIE

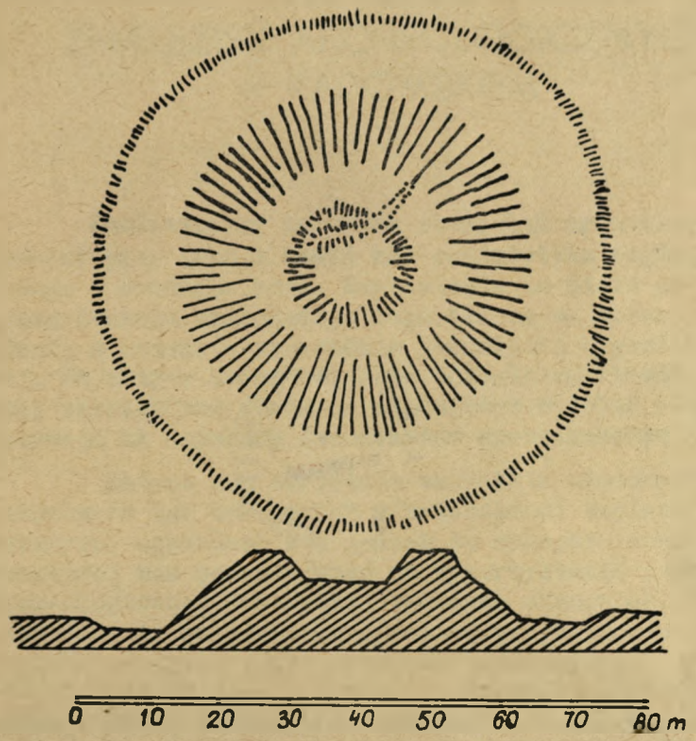

Grodzisko w Oleksowie

BIBLIOTEKA PUBLICZNA
RADOM

MARIA WILCZYŃSKA

WYKAZ ZNALEZISK ARCHEOLOGICZNYCH w RADOMSKIEM

Zamieszczony tu wykaz stanowisk archeologicznych powstał przy okazji badań nad osadnictwem regionu radomskiego w średniowieczu. Zestawienie to miało unaocznić stan przygotowania osadniczego tego terenu we wczesnym średniowieczu w momencie stworzenia jednolitej organizacji państwowej. Te motywy badawcze, dość odległe od zadania, jakim byłoby szczegółowe zbadanie osadnictwa w dobie starożytnej wpływają na rozmiary i charakter sporządzonego zestawienia.

Zbiera ono skrzętnie wszystkie wiadomości na temat aktualnych lub dokonanych w przeszłości znalezisk archeologicznych, ogranicza się jednak do schematu ankiety kilkupunktowej nie pozwalającej na wykorzystanie całej wiedzy archeologicznej dotyczącej badanych stanowisk. Schemat ten zadawala się zaledwie uchwyceniem przybliżonych momentów chronologicznych funkcjonowania współczesnych stanowisk archeologicznych jako punktów działalności gospodarczej i osadniczej. Takie zestawienie osadnictwa o zakończonym okresie funkcjonowania w ramach obejmujących zarówno okres paleolityczny jak późne średniowiecze zaciera czytelność stanu osadniczego w poszczególnych przekrojach chronologicznych, odpowiada za to innemu nieco zagadnieniu - ukazuje, potwierdzone przez tak rozległy okres czasu, wewnętrzne zróżnicowanie nie terenu pod względem jego tradycji osadniczej..

Mimo dużej przypadkowości w odkrywaniu, a tym samym rozmieszczeniu stanowisk archeologicznych, nie wydaje się, aby został zupełnie zniekształcony zarysowujący się obraz zasadniczej formacji krajobrazowych odróżniający ośrodek osadniczy skupiony w zakolu Radomierzy od pokrytych puszczą obszarów między Radomiem a linią Wisły. Tu trzeby jednak

przestrzec czytelnika przed pewnymi zniekształceniami rzeczywistego stanu , wyrażającymi się na załączonej mapie archeologicznej w szczególnym zaludnieniu i zagospodarowaniu brzegów Radomki. Stanowiska pokrywające obrzeża tej rzeki to w znacznej mierze wydmy ze śladami krzemienia, prawdopodobnie okresowe siedziby myśliwców neolitu. Zostały one ujawnione przez Wawrzenieckiego i Jastrzębowskiego w ich powierzchniowych badaniach brzegów. Inne opracowania nie obejmują już serii stanowisk ale pojedyńcze punkty. Te badania są zwykle przypadkowe i przypadkowe jest jeszcze dziś rozmieszczenie ich stanowisk.

Hasła podawane w wykazie, stosownie do informacji opracowań, są nazwami aktualnymi istniejących osad lub nazwami niw polnych - zatem o większej dokładności topograficznej. Nie należy ich utożsamiać z historycznymi nazwami badanych obiektów. Wiąże się to z zagadnieniem ciągłości osadniczej miejsc zasiedlenia. Przypadkowość i fragmentaryczność badań nie pozwala dostatecznie wyświetlić tego zagadnienia. Nasza mapa posiada stanowiska dużej rozpiętości chronologicznej. Wszystkie one znajdują się między linią Radomki i Radomiem. Obok zagęszczenia dużego tej zachodniej części środka radomskiego jest to druga wskazówka do umiejscowienia pierwotnego trzonu osadnictwa radomskiego w tej właśnie części ośrodka.

Nasze zestawienie pozwala nakreślić mapę w granicach dość szerokich, aby uwidocznił się ten ciasny zagęszczony krąg i rozwijający się w średniowieczu znacznie szerszy ośrodek z centralnym punktem na grodzie w Radomiu - rozłożony między Pilicą i Kamienną, Skrzyńskiem na zachodnim brzegu Radomierzy i puszczą sięgającą niemal do Wisły od wschodu.

Wykaz jest dokumentacją załączonej mapy archeologicznej, która ułatwia jego właściwe odczytanie i wyciągnięcie wniosków.

Przytoczona publikacja Wawrzenieckiego i Jastrzębowskiego jest najdawniejszym ale i najszerszym zarazem opracowaniem dotyczącym omawianego terenu, ma przeto podstawowe

znaczenie. Dokładniejsze, o charakterze bardziej naukowym, materiały zawarte w czasopismach /Wiadomościach Archeologicznych i Materiałach Wczesnośredniowiecznych/ dostarczają informacji w równie poważnym stopniu. Uzupełniającą pozycją są katalogi Muzeów Radomskiego i Kieleckiego i wreszcie praca Henryka Szmuro inwentaryzująca grodziska na terenie powiatu radomskiego.

Wawrzeniecki - WAWRZENIECKI M i JASTRZEBOWSKI W: Wycieczki archeologiczne. Materiały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. Tom VII,VIII, X. Warszawa 1902.

Szmuro - SZMURO HENRYK: Grodziska wokół Radomia. Biuletyn Kwartalny R.T.N. T. III s 1 Radom 1966

Slavia Antiqua- SLAVIA ANTIQUA. Poznań

Wiad. Archeol.- WIADOMOSCI ARCHEOLOGICZNE Warszawa

Gąssowski - GASSOWSKI: Cmentarzysko w Końskich. Materiały Wczesnośredniowieczne. T II 1950 wyd. 1952.

Majewski - MAJEWSKI K: Importy rzymskie w Polsce. Warszawa, 1949.

Zbierski - ZBIERSKI A: Stan badań nad dziejami górnictwa i hutnictwa w Polsce. Wiadomości Archeologiczne. T 28 Warszawa 1962

Mróz - MROZ K: Jastrzębia wieś powiatu radomskiego. Puławy 1935

Gacki - GACKI: Jedlnia w niej kościół i prawo obelne.

Sobieszczański - SOBIESZCZANSKI: Wycieczki archeologiczne do guberni radomskiej. Warszawa 1851 .

Kozłowski - KOZŁOWSKI L: Młodsza epoka kamienna. Lwów 1929.

Kostrzewski - KOSTRZEWSKI J: Prehistoria ziem Polski. Warszawa, 1960.

Stołyhwo - STOŁYHWO A: Poszukiwania archeologiczne. Warszawa 1911.

Muzeum Radom - Kartoteka Muzeum Państwowego w Radomiu 1964

Muzeum Kielce - Muzeum Swiętokrzyskie w Kielcach. Przewodnik po wystawie Ziem Województwa Kieleckiego 1959. Kielce - 1959 r.

Muzeum Archeologiczne Warszawa - Kartoteka Muzeum Archeologicznego w Warszawie 1964 r.

Miejscowość określenie położenia	Rodzaj znaleziska	Okres wiek	Źródło informacji
Adaminów przy Zawadzie obok lasów stromieckich	Ceramika późnogrodziskowa okrzeski	XII-XIII	Wawrzeniecki
Augustów /pow. kozienicki/ "na wydmie wśród torfowisk"	Okrzeski, krzemienie i ceramika bliżej nie określonego pochodzenia		Wawrzeniecki
Bartodzieje n. Radomką "koło Ługu na górze" - wydma	ślady kurchanów ze szkieletami w kopcu /kultura uniotycka - przedłużycka/		Wawrzeniecki
Bąków k. Wysokiej	Topór krzemienny, neolit	2500-1800 p.n.e.	Muzeum Radom
Biały Ług /pow. kozienicki wydma nad torfiastą kotliną	Ceramika szara typu późnogrodziskowego	XI-XIII	Wawrzeniecki
Bierwicka Wola wydma nad strumieniem i torfowiskiem	Gniazda narzędzi krzemiennych. Ceramika z ornamentem sznurowym i kłutym. Naczynia kult. czasz lejowatych. Cmentarzysko szkieletowe II i III okres wczesnohistoryczny także z XI w. Figurka z Rusi Kijowskiej	XI-IX	Slavia Antiqua t. I Poznań 1948 r.
Borki - Lisów	Fragment ceramiki okr. późnolateńskiego	200 p.n.e - 0	Muzeum Arch. Warszawa
Błotnica	2 grodziska otoczone wodą	okres wczesnośredniowieczny IX-XIII w.	Wawrzeniecki
Brudnów - wydmy Wiar	Narzędzia krzemiennne, ceramika typu brąz-żelazo	2500-1800 700-400 p.n.e.	Wawrzeniecki
Brzóza Pole "Trawka"	Buława kamienna z berłem bursztyn		Wawrzeniecki

Miejscowość określenie położenia	Rodzaj znaleziska	Okres wiek	Źródło informacji
Pole "Sokół"	strzałka kamienna, 2 urny, fibuła żelazna, kabłąk, nóż żelazny, monety rzymskie. Okres późnolateński i rzym.	200-400 p.n.e.	Wiad. Arch. T 28 1962 Muzeum Radom
Brzózówka k. Grabowa n. Pilicą - wydma Zastoczek nad torfiastą łąką.	Okrzeski kamienne	2500-1800 p.n.e.	Wawrzeniecki
Cerekiew - w płn-zach części stawu w odl. 1 km na wschód	Grodzisko średniowieczne, rzędowe groby szkieletowe	XI w.	Szmuro
Chlewiska	Grodzisko	okres wczesno-średniowieczny XI-XIII w.	Szmuro
Chronów - na polach wsi /Chronów, Orońsko, Guzów, Wola Guzowska/	Kopalnia krzemienia na przestrzeni 3 km w pasie 50-250m	Mezolit 7500-5000 p.n.e.	Muzeum Kielce
Domaniów - wydma nad rzeką	Strzała sercowata krzem.	koniec neolitu 2000-1800 p.n.e.	Wawrzeniecki
Ducka Wola - wydma nad Pilicą	Okrzeski krzemienne	epoka kamienna	Wawrzeniecki
Gaczkowice - wydma na prawym brzegu w Łaziskach Wydma w Łaziskach.	Strzała krzem., okrzeski, narzędzia krzemienne, żużel od wytopu metali, ślady ceramiki	2500-1800 p.n.e. 400 p.n.e.	Wawrzeniecki
Glinice	Grób skrzynkowy	III-V w.	Muzeum Radom
Głowaczów - wydma nad Radomką	Okrzeski krzemienne, ceramika, brązy, cmentarzysko grzebalne	2500- 1800 1800-1600 p.n.e.	Wawrzeniecki
Goryń Stary - wydma "Dąbrówka"	Okrzeski krzemienne i ceramika	2500-1800 p.n.e.	Wawrzeniecki

Miejscowość określenie położenia	Rodzaj znaleziska	Okres wiek	Źródło informacji
Goździków	Grodzisko	XI-XIII	Gąssowski
Gósd - przy drodze bitej	Grodzisko, u podstawy 3 belki zachowane, zamieszkałe do XVIII w.	XI-XIII	Szmuro
Gózdek - wydma na polach wsi	Okrzeski, żużle od wytopu metali	do 1800 p.n.e.	Wawrzeniecki
Grabów n. Pilicą	Grot krzemienny stożkowy	do 1800 p.n.e.	Wawrzeniecki
Grójec	Monety Hardiana, przedmioty poch. z młodszej epoki kamiennej	177-138 epoka kamienna	Majewski
Grzybów - wydma nad odnogą Wisły	Cmentarzysko żarowe, ceramika, brązy	lateński 400 p.n.e.	Szmuro
Grzybowa Góra n. Kamienną	Bogata reprezentacja neolitu	neolit 2500-1800 p.n.e.	Muzeum Kielce
Gulin - Gulinek Borowina - w widłach Radomki i Bogaka	Znaleziska z paleolitu, epoki żelaza, halsztadt, laten, cmentarzysko grobów kloszowych, stanowisko hutnicze wczesnośredniowieczne.	Paleolit do 2500 p.n.e. Holsztadt 650-400 p.n.e. III w. X-XI w.	Zbierski
Guzów - na polach wsi	Kopalnie krzemienia czekoladowego, grodzisko	Mezolit XI-XIII	Muzeum Kielce
Iłża	Grodzisko	XI-XIII	
Jabłonna - wydma "podjałgodne"	Ceramika z okresu neolitu, osada - kultura czasz lejowatych grupa południowa	Neolit	Wawrzeniecki

Miejscowość określenie położenia	Rodzaj znaleziska	Okres wiek	Źródło informacji
Jankowice n. Radomką	Grodzisko	XI-XIII	Szmuro
Jastrzębia - wydma na prawym brzegu rzeki	Okrzeski i narzędzia krzemienne, ceramika nie określona, moneta rzymska Cesarza /138-161/	138-161	Mróz
Jedlnia na Osieku	Pozostałości 3 grodzisk, urny ciałopalne	XI-XIII	Gaski
Jelowa Wola - wydma żakowicka, wydma po przeciwnej stronie torfowiska	Narzędzia krzemienne łupane Ceramika okresu rzymskiego	do 2500 p.n.e. 400 p.n.e.	Wawrzeniecki
Kamińsko			
1/ wydma "Dąbrówka" ze śladami mocarów	Skrobacz krzemienny	neolit	Wawrzeniecki
2/ między polem "Dąbrówką" a Radomką	Narzędzia krzemienne, ceramika szurowa, żelazo	1800-1600 p.n.e.	Wawrzeniecki
3/ przy skrzyżowaniu dróg	epoka brąz-żelazo	1600-400 p.n.e.	
4/ na pastwisku za wsią	ceramika typu późnogrodziskowego	XIII	
Kiełbów - 1 km na zachód od Gosda	Grodzisko, ceramika	XI-XII w.	Szmuro
Kluszy - wydma otoczona bagnami	Okrzeski krzem, przedmioty żelazne, ceramika nieokreślona	2500 p.n.e. XIII w.	Wawrzeniecki Muzeum Radom
Kobylany	Przedmioty z epoki żelaznej	700-400 p.n.e.	Muzeum Radom
Kobylany n. Radomką nad rzeką przy dworze	Bransolety brązowe ceramika typu grodziskowego	1600-700 p.n.e XI-XIII w.	Wawrzeniecki

Miejscowość określenie położenia	Rodzaj znaleziska	Okres wiek	Źródło informacji
Kozienice-Piotrkowice	Cmentarzysko, urny	okr. wczesno-średniow.	Sobieszczański
Krogulcza	Grodzisko	XI-XIII	Szmuro
Krajów - Wietka - na granicy wsi przy drodze na północ	Grodzisko	XI-XIII	Szmuro
Lesiów - wydma	Gniazda obrabianych krzemieni, nóż kamienny	neolit 2500 1800 p.n.e.	Wawrzeniecki
Nad Mleczną	Grodzisko, ceramika późnośredniowieczna, kafle, szkło	XIII-XIVw	Szmuro Muzeum Radom
Łęg- Zajezierze	Grodzisko	XI-XIII w.	Szmuro
Majdany k. Kozienic - wydma	Okrzeski, ceramika typu brąz-żelazo	epoka kamienna 1600-400 p.n.e.	Wawrzeniecki
Marianowice - wydma	Narzędzia neolit. z ciemnego krzemienia, ceramika typu brąz-żelazo, cmentarzysko grobów kloszowych	neolit 1600-400 p.n.e. III w. p.n.e.	Muzeum Arch. Warszawa
Mąkosy Nowe i Stare	Siedziba człowieka pierwotnego, kurchany kamienne, ceramika z ornamentem pasowym typu grodziskowego	IX-XIII w.	Wawrzeniecki
Michałów między Michałowem a Michałówkiem	Groby podkloszowe - wczesna epoka żelaza	III w. p.n.e	Muzeum Radom
Mleczków - wydma nad Bosakiem	Narzędzia krzemienne, ceramika typu brąz-żelazo	epoka kam. 1600-400 p.n.e.	Wawrzeniecki
Młyn Wójtowski n. Kamienną	Fragment naczynia okr. rzymsk.	0-400 p.n.e.	Muzeum Kielce

Miejscowość określenie położenia	Rodzaj znaleziska	Okres wiek	Źródło informacji
Mniszek - wydma po północno wschodniej wsi	Wióry krzemienne, ceramika, popiół i węgiel drzewny	epoka kam.	Wawrzeniecki
Natolin	Pracownia krzemienia nt. sp. kamienna	1800-2500 p.n.e.	Muzeum Radom
Nowy Młyn n. Kamienną	Najbogatsze nad Kamienną stanowisko neolityczne	neolit 2500-1800 p.n.e.	Muzeum Kielce
Oblas na brzegu Radomki	Gniazda czarnej ziemi i węgiel drzewny, urna otoczona mieczem rytualnie wygiętym, ceramika typu brąz-żelazo, okr. późnolateński, cmentarzysko kult. pomorskiej	1800-400 p.n.e.	Wawrzeniecki
Oleksów	Grodzisko	XI-XIII	Szmuro
Orońsko	Kopalnie mezolityczne krzemienia czekoladowego, cmentarzysko grobów kloszowych, kult. pomorska, ceramika rzymska, cmentarzysko /gr. przeworska/, kult. grobów jamowych	Mezolit V-III w. p.n.e. 0-IV w.	Muzeum Lublin Badania Gosdowskiego 1949 r.
Osuchów	Epoka kamiennia gładzonego, kult. kampińska	neolit 2500-1800 p.n.e.	L.Kozłowski
Owadów - wydma w widłach Mlecznej i Radomki pole pod Kirkutem	Narzędzia krzemienne, ceramika sznurowa, ceramika typu brąz-żelazo	epoka kam. 1800-400 p.n.e.	Wawrzeniecki
Pągowiec	Cmentarzysko grzebalne	XI w	Gąssowski
Polany	Kult. kampińska	mezolit	Kozłowski
Przytyk	Przedm. z epoki żelaznej	1600-400 p.n.e.	Muzeum Radom

Miejscowość określenie położenia	Rodzaj znaleziska	Okres wiek	Źródło informacji
Radom - przy torze kolejowym	Reprezentacja epoki kamiennej i żelaznej	do 400 p.n.e.	Muzeum Radom
u zbiegu ulic Starokrakowskiej i Przechodniej	Cmentarzysko z pocz. XI w. wkopane w starszą warstwę osadniczą, ceramika z okr. wpływów rzymskich	XI w 0-V w.	" "
przy ul. Starokrakowskiej	Bogate znaleziska z II, IV, X w., wczesnohistoryczna kultura grobów rzędowych	I-XI w	"
Piotrówka	Grodzisko /wał z X w./, osada z IX w.	VIII-X w	Szmuro
Radzanów	Grodzisko, ceramika z IX-X i XI-XII w.	IX-XII w	Szmuro
Rycywół - wydma w widłach Wisły i Radomki	Narzędzia krzemienne łupane, żużle żelazne, brąz zdobiony perełkami, ceramika typu grodziskowego, cmentarzysko żarowe i szkieletowe, fragm. klosza fibula z Pomorza II-III w.	ep. kam. do III w.	Wawrzeniecki
Siekluki	Znalezisko kafli późnośredn. z okr. ok. XIV w.	XIV w.	Muzeum Radom
Skaryszów	Grodzisko, ceramika późnośredniowieczna	XIII-XIV w.	Szmuro
Skrzyńsko	Grodzisko	XI-XIII w.	Gąssowski
Skrzynno	Cmentarzysko z XI w.	XI-XIII w.	Gąssowski
Sokolniki Suche - wydma na lewym brzegu Bieloszanki	Okrzeski kamienne, ceramika nieokreślona, żużle, grodzisko	ep. kam. okr. wczesnośredn. XI-XIII w.	Wawrzeniecki

Miejscowość określenie położenia	Rodzaj znaleziska	Okres wiek	Źródło informacji
Słupica	Znaleziska neolityczne	neolit	Muzeum Radom
Suków	Ułamki ceramiki neolitu	neolit	Muzeum Radom
Szczyty pole zw. "Cmentarzysko"	Brązy, bransolety, dzidy, strzały, grodzisko - od północy ślad grobli dojazdowej	XI-XIII w.	Wawrzeniecki
Świerże	Ceramika z późnego średniowiecza	XIII-XIV w	Szmuro
Tesów	Znaleziska neolityczne	neolit	
Taczów	Grodzisko z wałem i fosą	XI-XIII w	Szmuro
Wielogóra - wydma na torfowiskach	Okrzeski, skrobacz krzemienny, ceramika	neolit	Wawrzeniecki
Wierzbica	Nóż krzemienny - paleolit	paleolit	Muzeum Radom
Wolanów	Znaleziska neolityczne	neolit	Muzeum Radom
Wola Guzowska	Teren kopalni krzemienia z mezolitu	mezolit	Muzeum Kielce
Wólka Magierowa Waliska	Fragment naczynia - okr. rzymski	0-V w	Majewski
Wola Stromiecka - wydma Niwa na torfowiskach	Okrzeski, ceramika z ornamentem sznurowym, strzała sercowata	2000-1800 p.n.e.	Wawrzeniecki

Miejscowość Określenie położenia	Rodzaj znaleziska	Okres wiek	Źródło informacji
Wyśmierzyce	Reprezentacja okr. późnolateńskiego, cmentarzysko wczesnohistoryczne	200-0 p.n.e. XI w.	Muzeum Arch. Warszawa
Wąchock	Cmentarzysko, dziryt z tuleją, monety- ep. rzymska	0-III w.	Majewski
Wośniki	Nóż krzemienny - paleolit, przedm. z epoki żelaznej	paleolit 1600-400 p.n.e.	Muzeum Radom
Zagrody n. Pilicą - wydma nad torfowiskiem	Ceramika z ep. późnego żelaza	800-400 p.n.e.	Wawrzeniecki
Zakrzewska Wola	Cmentarzysko wczesny okr. wpływów rzymskich reprez. kultury grobów jamowych	400-200 p.n.e.	Muzeum Radom Muzeum Arch. Warszawa
Zakrzów Mała Góra nad Bosakiem	Okrzeski, ceramika, grób kloszowy, fibule brązowe z tarczą, emalią i zawiasami - okr. rzymski	ep. kam. III p.n.e. 0-V w	Kostrzewski
Zameczek - wydma nad Radomką	Okrzeski i ceramika - okr. późnolateński, fibuła z brązu kilka przedmiotów z II - III w.	ep. kamienna 200-0 II-III w.	Stołyhwo
Zator n. Pilicą w starym łożysku Pilicy	Grodzisko	XI-XIII w.	Wawrzeniecki
Zawady - wydma "Borki" nad Jedlonką	Ceramika neolityczna, repr. kult. czasz lejowatych, ceramika z ornamentem sznurowym i kłutym	neolit 2500-1800 1800-1600	Wawrzeniecki Kozłowski

Miejscowość Określenie położenia	Rodzaj znaleziska	Wiek okres	Źródło informacji
Zagoździon	Zaleziska z neolit.	neolit 2500-1600	Muzeum Radom
Drzeńce /Białobrzegi/	Repr. okr. wpływów rzymskich	0-V w.	Muzeum Radom
Szurachowice	Dziryt, 4 żelazno sygnaty w grobach późnorzymskich, kopalnia hematytu i żelaziaka brunatnego czynna w okr. rzymskim /kilka monet/ i wczesnośredniowiecznym	400 -0 IX-XIII w.	Majewski Zbierski
Krzyżanowice	Ceramika późnorzymska i wczesnośredniowieczna	0-V w. IX-XIII w.	Muzeum Radom

STANISŁAW ZIELIŃSKI

BIBLIOGRAFIA RADOMIA

Niniejsza bibliografia jest kontynuacją zestawu literatury o Radomiu i terenach bezpośrednich jego wpływów, zamieszczonego w pracy zbiorowej "Rozwój Radomia 1945-1964" /Radom 1964/. Różni się jednak od niej formalnie i merytorycznie. Jest bowiem bibliografią adnotowaną, zawierającą tylko najbardziej reprezentatywne pozycje. Przy selekcji materiału zwrócono uwagę na aktualną problematykę życia miasta i regionu.

Pełna bibliografia wraz z uzupełnieniami opublikowana w wydawnictwie "Rozwój Radomia 1945-1964" jest udostępniona w Radomskim Towarzystwie Naukowym w formie kartoteki.

Wykaz skrótów i oznaczeń bibliograficznych:

bibliogr. - bibliografia, cz. - część, err - errata, fotogr. - fotograficzny, graf. - graficzny, ilustr. - ilustracje, k. - karta, nlb. - nieliczbowany, nr. numer, oprac. - opracował, pl. - plan, portr. - portret, przepr. - przeprowadził, R. - Rocznik, Rès - Résumé/streszczenie w języku francuskim/, rozm. - rozmowa, s. - strona, Sod. - Soderżanie /streszczenie w języku rosyjskim/, ss. - strony, Sum. - Summary /streszczenie w języku angielskim/, T. - Tom, tab.- tabela, tabl. - tablica, vol. - volumen, woj. - województwo, z. - zeszyt.

1. BERGER JERZY F: Radomskie Towarzystwo Fotograficzne - Fotografia 1964 nr 1 s. 14-15, ilustr.

Powstałe w marcu 1962 r. liczy 25 członków. Zorganizowano trzy wystawy, w tym jedną tematyczną "Radom i jego ludzie". Działalność Towarzystwa budzi szerokie zainteresowanie społeczeństwa, czemu daje wyraz popieranie go przez radomskie zakłady pracy.

2. BUREK LESZEK: Na kieleckim słonecznym szlaku. Informator o miejscach świątecznego wypoczynku województwa kieleckiego. Wyd. Artystyczno-Graficzne. Kraków 1964 ss.77, nlb., ilustr. Prez. WRN i WKKFiT w Kielcach.

Rozwój turystyki podmiejskiej w celach wypoczynkowych stworzył konieczność wydania specjalnego przewodnika-informatora. Wydawnictwo to nie spełni jednak zamierzonego celu. Autor ograniczył zakres wiadomości historyczno-geograficznych oraz nie zawsze uwzględnił aktualnego zagospodarowania turystycznego terenu. Pominięto również wiele znanych miejscowości wypoczynkowych. W wielu miejscach tekst przewodnika jest komplikacją znanych przewodników Błahuciaka, Kowalczewskiego i Zwolskiego.

3. CENGLOWA HALINA: Kolorowy eksport. Przyjaźń 1963 nr 44 s. 4-5, ilustr.

Eksport telefonów z Radomia do ZSRR.

4. CHOROBINSKA ANTONINA: ZWM w Radomu w latach 1945-1948. Pokolenia 1964 nr 4 s. 49-60.

Powstały na terenie miasta w styczniu 1945 r. Związek Walki Młodych rozrósł się w potężną organizację liczącą przed zjednoczeniem ruchu młodzieżowego około 1000 członków. Głównym terenem działalności ZWM były zakłady przemysłowe i szkoły. Autorka próbuje charakterystyki innych organizacji młodzieżowych działających w tym czasie na terenie miasta jak: OMTUR, ZWM, Wici i Związek Młodzieży Demokratycznej.

5. CZAPLARSKA IZABELLA: Pochwała snobizmu. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1965 nr 272 s. 6.

W radomiu w ostatnich latach wzrosło zainteresowanie podniesieniem ogólnego poziomu kulturalnego. Nad życiem muzycznym miasta objęła patronat Filharmonia Narodowa z Warszawy, działa Ośrodek Wykładów Powszechnych "Błyskawica" znany ze swej prężności i szerokich inicjatyw. Powstało Radomskie Towarzystwo Naukowe, urządzono wspaniałą salę koncertową. Ambicjom Radomian sprzyja popierająca inicjatywy kulturalne miejscowa Rada Narodowa.

6. CZAPLARSKA IZABELLA: Spór o kościół. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1965 nr 276 s. 1; 277 s. 3.

W jesieni 1963 r. rozpoczął się spór religijno-społeczny w Wierzbicy. Doprowadził on do powstania w tym miasteczku samodzielnej parafii katolickiej. O zajściach w Wierzbicy szeroko informował Jerzy Ambroziewicz na łamach "Tygodnika Kulturalnego" w latach 1963-1964. Tam również ogłosił fragmenty później wydanego reportażu pt. "Porwania". Książka ta stała się w Radomiu i okolicy pewnego rodzaju bestsellerem. Reportaże z Wierzbicy ukazały się na łamach "Argumentów" i "Słowa Ludu". Autorka przedstawia pokrótce przebieg sporu i sytuację obecną po prawnym uznaniu przez władze państwowe samodzielnej parafii.

7. DABKOWSKI WITOLD: Były radomski zamek. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1965 nr 275 s. 5.

Dzieje radomskiego zamku królewskiego i rezultaty badań archeologiczno-architektonicznych, jakie w ostatnich latach w nim przeprowadzono. Artykuł był inspirowany przez Klub Miłośników Radomia i

Regionu, który postuluje wykorzystanie b. zamku dla celów turystycznych.

8. DABKOWSKI WITOLD: Cenna placówka naukowa. Radomskie Słowo Ludu 1965 nr 57 s. 6.

Działający od trzech lat Klub Miłośników Radomia i Regionu przy PTTK rozpoczął propagandę w celu gromadzenia dokumentów przeszłości miasta i regionu. Hasło: "Zabytki sztuki do muzeum, dokumenty do archiwum, książki do biblioteki" przybiera realny kształt. Autor postuluje utworzenie regionalnej biblioteki naukowej, która spełniałaby również funkcje ośrodka bibliograficzno-informacyjnego.

9. DOBROWOLSKA ALEKSANDRA: Sztuka ludowa woj. kieleckiego w okresie XX-lecia PRL. W: Wystawa współczesna sztuki ludowej czterech województw. Katalog. Lublin, listopad 1964 s. 17-29, ilustr.

Zorganizowana przez muzea czterech współpracujących ze sobą województw /białostockiego, kieleckiego, lubelskiego i rzeszowskiego/ objazdowa wystawa współczesnej sztuki ludowej dała okazję do wzajemnego poznania się od strony etnograficznej. Wydany katalog zawiera cztery prace obrazujące rozwój sztuki ludowej w poszczególnych województwach. Artykuł o Kielecczyźnie napisany przez długoletnią badaczkę i wytrawną znawczynię przedmiotu pretenduje raczej /podobnie jak i inne artykuły/ do naukowych opracowań etnograficznych, niż popularnego katalogu wystawy. Odpowiednio dobrane ilustracje eksponatów podkreślają wartość wydawnictwa.

10. Z DZIEJÓW SZYDŁOWCA U SCHYŁKU XVI W. I W PIERWSZEJ POŁOWIE XVII W. Zeszyty Historyczne Uniwersytetu Warszawskiego. T 3 1963 s. 50-81.

11. DUMAŁA KRZYSZTOF: Z dziejów kultury i obyczajów mieszczan Szydłowca w XVI-XVII w. Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego. T. 2 1964 s. 213-219, bibliogr.

Szydłowiec znajdujący się w latach 1598-1802 w posiadaniu linii nieświesko-ołyckiej Radziwiłłów przechodził w pierwszym ćwierćwieczu XVII w. szczytowy okres rozkwitu. Autor w w/w artykułach omawia problemy demograficzne, ekonomiczne i społeczno - kulturalne miasteczka. W pracy wykorzystano szeroko materiały archiwalne.

12. XX LAT WOJEWÓDZTWA KIELECKIEGO W LICZBACH. Kielce 1964. Wojewódzki Urząd Statystyczny. ss. L II, 406, tab.,tabl.

Publikacja podaje liczbowe informacje o życiu gospodarczym, oświatowo-kulturalnym i zdrowotnym województwa w 20-leciu Polski Ludowej.

13. ERBER BARBARA: Zarys stanu badań etnograficznych w woj. kieleckim. Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego T. 2 1964 s. 333-361, Sod., Sum.

Brak bibliografii etnograficznej woj. kieleckiego poważnie utrudnia pracę naukową, szczególnie młodym adeptom tej nauki. Cenny, krytyczny artykuł Barbary Erber z powodzeniem wypełnia tę lukę do czasu opublikowanej już bibliografii.

14. GŁOGOWSKI KRZYSZTOF: Bogaty Radom. Kamena 1965 nr 3, s. 8

Życie kulturalne miasta widziane oczyma lubelskiego dziennikarza. Uwagi krytyczne i subiektywne oceny - warto jednak uwagi.

15. GŁOS ZAŁOGI: Radom,lipiec 1959 ss. 8, ilustr.

Jednodniówka Wytwórni Części Zamiennych w Radomiu, wydana z okazji 10-lecia zakładu. Zawiera między innymi: Socha Tadeusz - Na przestrzeni 10-lecia, Bądźmy dumni z naszych osiągnięć; Bujak Józef: Rozwijajmy życie wewnątrz-partyjne; Matracki Edward: Rozwój samorządu robotniczego - to lepsze zarządza-

nie zakładem, 1949 - nasi jubilaci - 1959; Staniewski Aleksander: Bądźmy ostrożni i przestrzegajmy przepisy BHP; Socha Tadeusz: Z działalności Ligi Kobiet, To nic, że nas mało ....,; Osiński Leon: Stwarzamy coraz lepsze warunki pracy ....

16. GŁOS ZAŁOGI. Jednodniówka Samorządu Robotniczego Wytwórni Części Zamiennych w Radomiu. Radom, lipiec 1964, ss. 4, ilustr.

Zawiera między innymi: Socha Tadeusz: Gospodarskie obrachunki, Jubilaci /wykaz nazwisk/, W trosce o dzieci, Nasze zobowiązania, Zakładowy Klub T i R w czołówce krajowej, Konkurs dla wszystkich, Pomoc w potrzebie, Współzawodnictwo - dźwignią wydajności pracy, Kasa Związkowa informuje ...., Wynik wspólnej pracy; Godula Adam: Prototypy nowych maszyn to postęp techniczny; Zając Wacław: Gdy nie przestrzega się przepisów BHP; Bujak Józef: Razem z załogą; Henryks Marian: Podwyższenie kwalifikacji - obowiązkiem każdego pracownika, O kulturę na codzień, Za mało korzystamy z wczasów wypoczynkowych, Właściwa atmosfera w zakładzie warunkuje dobre zdrowie, Kibic ma głos.

17. GŁOWACKI STANISŁAW: Baza surowcowa igliwia sosnowego w puszczy Kozienickiej. Zeszyty Naukowe SGGW w W-wie. Leśnictwo Z.G. 1964 s. 31-51.

Puszczę Kozienicką w 83 % zajmuje sosna i obszar ten ciągle się zwiększa. To nagromadzenie sosny na jednym obszarze stwarza możliwość gospodarczego wykorzystania igliwia. Praca charakteryzuje zasoby i stan igliwia oraz jego przydatność ekonomiczną.

18. GRZECZNAROWSKI JOZEF: Starałem się zawsze, aby moje życie wypełniała praca i tworzenie. Domy Spółdzielcze 1964 nr 6 s. 6-8, ilustr.

Znany rewolucyjny działacz radomski, poseł na Sejm PRL Józef Grzecznarowski kieruje Radomską Spółdzielnią Mieszkaniową. Spółdzielnia ta stworzyła w Radomiu Osiedle XV-lecia, które uchodzi za najbardziej nowoczesny urbanistyczny i architektoniczny akcent miasta.

19. GRZYBOWSKI MARIAN: Organizacja zakupów książek w Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Kozienicach. Bibliotekarz 1965 nr 2 s. 39-43.

Charakterystyka czytelnictwa w powiecie, struktura księgozbiorów i ich uzupełnienie. Zapotrzebowanie czytelnicze środowiska decyduje o zakupie nowych książek. Powiatowa społeczny komisja zakupu jest jedną z nielicznych w kraju, która dowiodła słuszności decentralizacji w uzupełnieniu księgozbiorów bibliotek powszechnych.

20. GUTKOWSKI MARIAN: Sprawa 12 milionów. Życie Partii 1965 nr 1 s. 8-9, ilustr.

Podczas dyskusji w "Radoskórze" wysunięto wniosek o zwiększenie produkcji obuwia z 7,5 mln par do 12 mln par, wysunięto dwie alternatywy rozwiązania tej sprawy: poprzez budowę nowych fabryk w okolicznych miasteczkach /aktywizacja gospodarcza terenu/i podniesienie produkcji w dotychczasowym kombinacie /racjonalizacja/.

21. HANSKI WITOLD: Materiały do historii prosektury miasta Radomia. Archiwum Historii Medycyny 1964 z 1/2, s. 127 - 135.

Cenna praca oparta na materiałach archiwalnych, obejmuje dzieje prosektury w Radomiu w XIX w.

22. HENEL STEFAN: Hullo ZWAT speaking ..... The Polisch Review Ilustrated Magazine. Warszawa 1965 nr 2/42/ s. 5-8, ilustr.

Artykuł reklamowy przeznaczony dla afrykańskich importerów polskich wyrobów przemysłowych.

23. JACKIEWICZOWA ELŻBIETA: Pokolenie Teresy. Warszawa 1965. Nasza Księgarnia s. 271.

Książka jest mocno zbeletryzowanym pamiętnikiem dyrektorki tajnego Gimnazjum i Liceum im. Jana Kochanowskiego w Radomiu w okresie okupacji niemieckiej 1939-1945. W okresie tym na tajnych kompletach szkoły przyznano 54 matury duże i 39 małych. Tak można statystycznie określić wysiłek młodzieży i nauczycieli jednej spośród kilku podobnych radomskich szkół. Opracowanie całości dziejów radomskiego szkolnictwa tego okresu wskaże zapewne na ogrom pracy nauczycieli i masowy udział młodzieży w tajnym nauczaniu.

24. JUBILEUSZ 15-LECIA KLUBU TECHNIKI I RACJONALIZACJI RZY ZAKŁADACH PRZEMYSŁU TYTONIOWEGO W RADOMIU. Przemysł Spożywczy. Warszawa 1965 nr 3, s. 55 /192/ - 57 /193/, ilustr.

Dzięki działalności Klubu Radomskie Zakłady Przemysłu Tytoniowego zaoszczędzają rocznie blisko 9 mln złotych. W ciągu 15 lat zgłoszono 643 projektów racjonalizatorskich, w tym 56 zespołowych, z czego przyjęto do wykorzystania 464 a zastosowano w produkcji 441. Klub liczy 228 członków, w tym 116 racjonalizatorów.

25. JUBILEUSZOWA XX OGOLNOPOLSKA WYSTAWA PLASTYKI W RADOMIU, maj, czerwiec 1965 r. Malarstwo, rzeźba, grafika /Red. Jan Gauze, oprac. graf. Jan Heydrich, przedmowa Stefan Witkowski/. Radom 1965 kk. mb 16, tabl. 64, w tym portr. Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych, Związek Polskich Artystów Plastyków.

26. KAMIŃSKA MARIA: Nazwy miejscowe dawnego województwa sandomierskiego. Część 1-2. Wrocław-Warszawa-Kraków 1964 -1965. Zakład Naukowy im. Ossolińskich ss. 283, tab., bibliogr. Komitet Językoznawstwa PAN. Prace Onomastyczne.

Podstawę opracowania nazewnictwa miejscowego dawnego województwa sandomierskiego /części lewobrzeżnej/ stanowiły opublikowane materiały geograficzno - historyczne z XV-XVI w. Analfabetyczny wykaz nazw podaje ich etymologię, pisownię i ewolucję nazwy. Przeprowadzona klasyfikacja nazw wskazuje na ich charakterystyczne typy i analizuje pod względem językowym. Niewątpliwie wykorzystanie materiału rękopiśmiennego, jak lustracje /ostatnio opublikowane/ i inwentarze wzbogaciłyby zebrany materiał.

27. KAWALEC WINCENTY: Kielecczyzna, rozwój gospodarczy regionu. Warszawa 1965. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza ss. 259, 4 nlb, tab,tabl. 16, mapy, ilustr., bibliogr.

Drugie wydanie znakomitej książki podsumowującej dotychczasowy rozwój ekonomiczny województwa kieleckiego i wyznaczającej kierunki rozwoju na przyszłość.

28. KAWKA ANDRZEJ: Woj. Kieleckie stawia na SPR. Szkoła Zawodowa 1965 nr 1 s. 32-33.

Jednym z czynników zmian zachodzących w rolnictwie jest oświata zawodowa. W powiecie radomskim przeprowadzono badania efektywności gospodarowania na roli absolwentów Szkół Przysposobienia Rolniczego. Okazało się, że po 3-4 latach gospodarowania absolwenci uzyskiwali plony znacznie wyższe od swych sąsiadów i poprzednio gospodarujących rodziców. W gromadach o większym nasileniu absolwentów SPR zauważono zmniejszającą się ilość gospodarstw ekonomicznie podupadłych oraz zmiany w strukturze zasiewów i hodowli. Władze powiatowe doszły do wniosku, że znacznie lepiej opłaca się rozwijać oświatę rolniczą niż popierać gospodarstwa zaniedbane.

29. KISIEL HELENA, BONIECKI JAN: Otwarcie nowego gmachu Archiwum Państwowego w Radomiu. Archeion T. 41 1964 s.378 -381, ilustr.

W dniu 5 maja 1964 r. przekazano Archiwum Państwowemu w Radomiu gmach dawnego ratusza miejskiego. Artakuł zawiera krótką historię instytucji, zawartość materiału archiwalnego i opis uroczystości przekazania.

30. KISIEL HELENA: Materiały do dziejów powstania styczniowego w Archiwum Państwowym w Radomiu. Archeion T.41 1964 s. 309-315, ilustr.

Materiały do dziejów powstania styczniowego w Archiwum Państwowym w Radomiu są w zasadzie wytworem urzędów i instytucji carskich: Naczelnika Wojennego Oddziału Radomskiego i Zarządu Dóbr Państwowych w Radomiu. Trochę dokumentów zawierają również akta m. Radomia i zespół Związku Weteranów 1863 w Radomiu.

31. KLIMOWSKI J: Konferencja Zakładowych Ośrodków Informacji Technicznej w Radomiu. Przegląd Odlewnictwa 1965 nr 3: Biuletyn Informacyjny Instytutu Odlewnictwa nr 3 s. 7-8.

Stosowanie przez radomskie zakłady przemysłowe m.in. odlewnie - naukowych metod produkcyjnych spowodowało rozbudowę informacji technicznej. Narada kierownictw zakładowych ośrodków informacji technicznej i ekonomicznej resortu w Radomiu była wyróżnieniem miejscowego ośrodka.

32. KOTARBINSKI TADEUSZ: Z dziejów podziemnego Uniwersytetu Warszawskiego. W: Z dziejów podziemnego Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 1961 s. 22-23.

Wspomnienia z prowadzenia tajnego Wydziału Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego w Radomiu w roku akademickim 1944/45.

33. KRUK MARIA: Radomska "uczelnia". Kariery XX-lecia . Głos Nauczycielski 1964 nr 30 s. 3, ilustr.

Technikum Przemysłu Skórzanego w Radomiu.

34. LACHTARA J: Rozmowy z lasem. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1964 nr 257, s. 3

Fragment pamiętnika konkursowego przedstawia kształtowanie się władzy ludowej w roku 1945 na terenie dzisiejszego powiatu szydłowieckiego oraz walkę z podziemiem politycznym i gospodarczym.

35. LUDWINSKI JERZY: Plastyka w Kielcach i Radomiu. Życie i Myśl 1964 nr 11/12 s. 210-213, tabl. 6, ilustr.

Charakterystyka porównawcza środowisk plastycznych Kielc i Radomia. Radomskie środowisko plastyczne określono jako prężne i nowatorskie. Znajdujemy tu omówienie działalności poszczególnych plastyków, zarówno uprawiających technikę tradycyjną, jak i malarstwo awangardowe, nowoczesne. Doskonały dobór ilustracji.

36. ŁECKA TERESA: O aktualnych badaniach przyrodniczych w naszym regionie. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1965 nr 276 s. 6.

Obecny teren województwa kieleckiego a przede wszystkim Góry Świętokrzyskie stanowił przedmiot zainteresowań przyrodników już od pocz. XIX w. Badania te są obecnie kontynuowane przez naukowców zarówno w wyższych zakładach naukowych i szkołach oraz miejscowych badaczy. Z tych ostatnich autorka prezentuje kilku bardziej znanych jak: Stanisława Barańskiego, Stanisława Cieślińskiego, Jerzego Cmaka, Jerzego Krzysztofika, Leopolda Pomarnackiego i Teodora Zielińskiego.

37. ŁECKA TERESA: Śpiewak zapomniany. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1964 nr 259, s. 4.

Poeta świętokrzyski Jan Gajzler /1891-1940/ pozostawił kilkadziesiąt utworów poetyckich. Część z nich opublikowała w latach 1936-1939 Radostowa, pozostałe w rękopisie zebrał Witold Wigura, przyjaciel poety, który czyni starania o ich opublikowanie. Walory re-

gionalne poezji Gajzlera oraz niewątpliwa wartość artystyczna zasługuje na ich bliższe poznanie.

38. MADEJSKI JERZY: Niejednolite, lecz interesujące prace. Radomska wystawa - wydarzenie. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1965 nr 279 s. 6.

Refleksje z wystawy plastycznej ks. Władysława Paciaka w Muzeum w Radomiu [illegible] lutym 1965 r.

39. MADEYSKI JERZY: Sprawdzian stylu naszych dni. Ogólnopolska wystawa plastyki współczesnej. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1965 nr 291 s. 6.

Dwudziesta ogólnopolska wystawa plastyczna w Radomiu. Recenzja. Próba charakterystyki porównawczej malarstwa współczesnego w woj. kieleckim na tle kraju.

40. MADEYSKI JERZY: Udany przegląd środowiska. Wystawa plastyki Kielecczyzny. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1965 nr 274 s. 3.

Wystawa plastyczna Kielecczyzny zorganizowana w 20-lecie Polski Ludowej. Charakterystyka kierunków twórczości poszczególnych artystów.

41. MAJ MARIA: Młodzież radomska w powstaniu styczniowym. W: Powstanie styczniowe II 1963. Warszawa 1964. s. 331 -339.

Głos w dyskusji w sekcji powstania styczniowego na IX Zjeździe Historyków Polskich w Warszawie we wrześniu 1963 r. Autorka wykorzystała nieznane materiały archiwalne.

42. MAJ MARIA: Postępowe tradycje szkoły radomskiej. 60-lecie Liceum im. Chałubińskiego. Życie Radomskie 1965 nr 95 s. 6.

Zarys historyczny znanej radomskiej szkoły średniej, która od czasu powstania w 1905 r. była ośrodkiem narodowej i rewolucyjnej myśli politycznej. Artykuł powstał w związku ze zjazdem byłych wychowanków szkoły, który w dniach 8-9 maja zgromadził ponad 200 uczestników.

43. MAJEWSKA STEFANIA: Miasto uteatralnione. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1964 nr 256 s. 8.

Radomski Teatr im. St. Żeromskiego przechodził długo trwały kryzys z powodu braku zainteresowania jego działalnością przez mieszkańców. Częściowo zmienił ten stan jego kierownik w sezonie 1963/64 Bronisław Orlicz. Nowe metody zainteresowania społeczeństwa teatrem: spotkania aktorów z młodzieżą szkolną, specjalne lekcje o teatrze, nagrywania magnetofonowe fragmentów sztuk teatralnych w wykonaniu aktorów oraz propaganda prasowa sprawiły, że w ciągu sezonu teatr odwiedziło 60 tysięcy widzów. Artykuł postuluje przyjęcie wspomnianych metod pracy teatru przez jego nowe kierownictwo.

44. MIKOŁAJCZYK ZBIGNIEW: Aby sięgnąć do rezerw. Życie gospodarcze 1964 nr 49 s. 6-7.

Rezerwy produkcyjne i surowcowe w Kielecczyźnie. Możliwości ich wykorzystania i efekty stąd wynikające.

45. ODLEWNIK RADOMSKI. Jednodniówka. Radom, lipiec 1958 s. 4 ilustr.

Wydawnictwo jednodniowe odlewni radomskich.

46. PALACZ TOMASZ: Wokół Brandta i Orońska. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1965 nr 300 s. 5, ilustr.

Znany malarz Józef Brandt /1841-1915/ miał w Orońsku swoją letnią rezydencję. Miejscowość stała się w tym czasie znanym ogniskiem kultury polskiej. Po Brandtcie pozostał pałacyk, piękny park oraz tradycja. Kulturalne środowisko radomskie od kilku lat zamierza do utworzenia w Orońsku muzeum biograficznego połączonego z sezonowymi wystawami plastycznymi

młodych malarzy. Realizacja tych zamierzeń przywróciłaby w części dawny blask Orońska i uatrakcyjniłaby ubogie turystycznie okolice Radomia.

47. PALACZ TOMASZ: Zamek w Szydłowcu. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1965 nr 275 s. 6.

Dzieje szydłowieckiego zamku.

48. PIWOWAREK JERZY: Moja pierwsza akcja partyzancka. Pokolenia 1963 nr 4 s. 40-46.

Opis działalności oddziału Gwardii Ludowej w roku 1942 w okolicach Janowca.

49. POMARNACKI LEOPOLD: Cietrzew w województwie kieleckim. Przegląd Zoologiczny 1964 z. 3 s. 271-274.

W woj. kieleckim naliczono około 2330 cietrzewi. Autor charakteryzuje teren województwa i podaje rozmieszczenie cietrzewi według poszczególnych nadleśnictw.

50. PROCHNIAK WIESŁAW: Dwudziestolecie w powiatach Polski południowej. Małopolskie Studia Historyczne. Kraków 1964 nr 3/4 s. 3-104 /woj, kieleckie s. 46-72, m. Radom s.61-63/, ilustr.

Publikacja miała za cel ukazanie wszechstronnego rozwoju poszczególnych powiatów w ostatnim dwudziestoleciu. Złożyły się na nią materiały odpowiednich miejskich i powiatowych rad narodowych. Niestety urzędnicy wielu powiatów potraktowali rzecz niepoważnie i stąd z północnej części województwa obowiązek spełniły tylko m. Radom, pow. Iłża, Opoczno i Zwoleń. Dodajmy, miały sporządzić je odpowiednie Wydziały Kultury.

51. PRZEWODNIK INFORMATOR PO UPAMIETNIONYCH MIEJSCACH WALK I MECZENSTWA W WOJEWODZTWIE KIELECKIM 1939-1945 /Oprac: Bolesław Boczarski i Mieczysław Edelbaum, foto: Jan Siudowski/. Kielce 1965 s. 83, nlb 39, ilustr.

W woj. kieleckim zarejestrowano ponad 600 miejsc walki i martyrologii z czasów II wojny światowej. Postanowiono upamiętnić około 250 miejsc związanych z ważniejszymi wydarzeniami a pozostałe otoczyć opieką społeczną. Przewodnik podaje krótkie opisy wydarzeń, opisy obiektów upamiętniających patronat oraz informację komunikacyjną dla turystów. W tym ostatnim rodzaju zauważono kilka błędów. Trafny dobór zdjęć podnosi wartość wydawnictwa.

52. PRZEWODNIK PO UPAMIETNIONYCH MIEJSCACH WALK I MECZENSTWA LATA WOJNY 1939-1945. Warszawa 1964 s. 312-291, ilustr. /woj. kieleckie s. 99-123, ilustr. 105-130/.

Wydawnictwo przypomina w 25 rocznicę napaści hitlerowskich Niemiec o zbrodniach okupanta na ziemiach polskich. Zawiera opis wydarzeń i położenie obiektu. Załączono mapki, trafnie dobrane ilustracje.

53. RADOSKOR 25 LAT. Kraków /1964/. PUR "Reklama" kk. nlb. 12, ilustr.

Album wyrobów Zakładów Przemysłu Skórzanego "Radoskór"

54. RADOSKOR 1939-1964 /Tekst: Jan Grzędzielski, oprac. graf. Bronisław Zelek, foto: Wojciech Stan/. Warszawa. Wyd. Artystyczno-Graficzne /1965/ kk. nlb. 48.

W mieście znanym z tradycji garbarskiej "Radoskór" zajmuje specjalne miejsce. Założone w 1939 r. przez czeskiego przedsiębiorcę Bata zakłady obuwnicze stały się jednym z czynników rozwoju miasta. Po zniszczeniach wojennych i odbudowie radomski przemysł skórzany przekształca się w kombinat garbarsko-obuwniczy "Radoskór". Staje się on poważnym producentem skór i obuwia w skali krajowej, znanym ośrodkiem postępu technicznego racjonalistycznego oraz naukowej organizacji pracy. Pięknie wydany album jest dobrą wizytówką zasłużonego przedsiębiorstwa. Szkoda tylko, że w części historycznej nie uniknięto nieścisłości.

55. RACEWICZ ALICJA: Radom kształci kadry dla przemysłu skórzanego. Szkoła Zawodowa 1965 nr 3 s. 39-41, ilustr.

Ponad 1300 uczniów kształcą trzy radomskie szkoły skórzane, dwa technika i szkoła zasadnicza. Szkoły te realizują odrębny program nauczania i wychowania od podobnych w kraju. Nauczyciele, to często autorzy podręczników i wydawnictw z dziedziny przemysłu skórzanego. Artykuł stanowia dorobek naukowy i wychowawczy szkolnictwa skórzanego w Radomiu.

56. SEREDYNSKI JAN: Akcja na radomski Arbeitsamt. Za Wolność i Lud 1965 nr 7, s. 10, ilustr.

Opis akcji, którą w marcu 1943 r. wykonał 6-osobowy hufiec "Kaptur" radomskich "Szarych Szeregów" na Arbeitsamt przy dzisiejszej ulicy 1 Maja.

57. SINARSKA- CZAPLICKA J.: Popieranie obwodu opoczyńskiego Przegląd Papierniczy 1964 nr 12 s. 408-411, ilustr., mapa.

Mało znane dzieje papiernictwa w obwodzie opoczyńskim /obejmującym powiaty: konecki, opoczyński i przysuskiI doczekały się opracowania. Papiernie na tych terenach, to jedna z wielu gałęzi przemysłu Swiętokrzyskiego Zagłębia Przemysłowego. Autorka obok literatury przedmiotu wykorzystała bogate źródła archiwalne /księgi atanu cywilnego, sądowe i hipoteczne/. Załączone filigramy.

58. SŁOWO BIAŁOBRZESKIE. Jednodniówka. Białobrzegi, sierpień 1964 s. 8, ilustr.

Zawiera między innymi- Jankowski Walenty: Podstawowe zadania; Zając Daniel: Wczoraj i dziś; Markiewicz J: Wspólnie z PZPR..., Ośrodek turystyczno-wypoczynkowy zaprasza; Burski M: Z życia Partii, Szkolenie trwa; Górniak T: W przedszkolach i szkołach; Zając Helena: Białobrzegi w kronikach i planach.

59. SŁOWO KOZIENICKIE. Jednodniówka Powiatowego Komitetu Frontu Jedności Narodu w Kozienicach. Kozienice, lipiec, 1964 ss. 6, ilustr.

Zawiera między innymi: Gil Jan : Dwa dwudziestolecia; Rolak Tadeusz: Studzianki wczoraj i dziś; Maciejewski Stefan: Działalność Klubów Prasy i Książki "Ruch"; Kordula St.: Kółka rolnicze w walce o wzrost produkcji rolnej; Butkiewicz B: Meble z Kozienic dla kraju i na eksport, Liceum Ogólnokształcące w dwudziestoleciu PRL, Wodociągi, łaźnie, ogródki kwiatowe, Higienizacji wsi w pow. kozienickim; Grzybowski Marian: Z książką przez półwiecze, Technikum Ekonomiczne i Zasadnicza Szkoła Handlowa kształci kadry działaczy gospodarczych, "Pronit" w rodzinie wielkiej chemii; Jaworski Jerzy: W stadninie kozienickiej hodują nie tylko konie.

60. SŁOWO PRZYSUCHY. Jednodniówka KP PZPR w Przysusze, poświęcona XX-leciu PPR. Przysucha, maj 1962 s. 6, ilustr.

Zawiera między innymi: Grzybowski Marian: PPR w służbie narodu; Jurek Antoni: Najtrudniejsze lata; Wrzosek M i Woźnica S: Młodzież w obchodach XX-lecia PPR, Lewicowy ruch na terenie Ruskiego Brodu w latach 1920-1945; Swierczyński j: Sylwetki działaczy z dzielnicy PPR i GL - AL w Drzewicy; Rogulska Stanisława: Jak walczył i zginął Józef Rogulski - "Wilk" - wspomnienia żony bojownika; Marczak Zofia: Moje pierwsze przemówienie do chłopów.

61. SŁOWO PRZYSUCHY. Jednodniówka Powiatowego Komitetu Frontu Jedności Narodu. Przysucha, kwiecień, 1965 s. 4, ilustr.

Zawiera między innymi: Program wyborczy powiatu przysuskiego. Lista kandydatów do WRN i PRN. Bidziński Piotr: O pracy politycznej w powiecie przysuskim; Tarnowska Anna: O roli rad narodowych; Slusarczyk Jerzy: Handel wiejski na usługach rolnictwa.

62. SŁOWO PRZYSUCHY. Jednodniówka Frontu Jedności Narodu. Przysucha, maj 1965 s. 4, ilustr.

Zawiera kilkanaście krótkich artykułów o tematyce wyborczej. Wywiady z kandydatami oraz zamieszcza ich życiorysy.

63. SŁOWO SPÓŁDZIELCZE. Jednodniówka WZSP w Kielcach. Kielce, lipiec 1964 s. 4, ilustr.

Zawiera między innymi: Rubik Tadeusz: Zwiększamy produkcję artykułów rynkowych; Domańska B: "Spoiwo" zwiększa asortyment produkcji; Pilecki St: Na przykładzie "Rękodzieła", Aby tempo rozwoju nadążało za potrzebami /Chem. Sp. Pracy "Swit" w Radomiu/.

64. SŁOWO ZWOLENIA. Jednodniówka Powiatowego Komitetu FJN. Zwoleń, kwiecień 1965 s. 4, ilustr.

Program wyborczy powiatu zwoleńskiego, dotychczasowe osiągnięcia gospodarcze oraz perspektywy.

65. SOCHA FELIKS: Plany życiowe radomskich maturzystów. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1964 nr 232.

Opracowanie materiału ankietowego Poradni Psychologicznej w Radomiu. Charakterystyka

66. STACHURA BOGUSŁAW: Kształt wojewódzkiej integracji. Trybuna Ludu 1964 nr 293, s. 3

67. STACHURA BOGUSŁAW: Rozwój przemysłu a zatrudnienie. Życie gospodarcze 1964, nr 49, s. 1,7.

Przemysł pięciu miast wydzielonych województwa wytwarza 68,7 % całej produkcji globalnej oraz zatrudnia 65 % pracowników. Wraz z czterema sąsiednimi powiatami miasta te czynią 84,5 % produkcji przemysłowej i 85 % zatrudnienia w województwie. W celu zmniejszenia dysproporcji między nimi a resztą województwa nie wystarczą już: tradycja, surowce i centralne położenie w kraju, potrzebne są nowe inwestycje przemysłowe, komunikacyjne, urbanistyczne i oświatowe.

68. T.C.: Malarstwo księdza Władysława Paciaka. Tygodnik Powszechny 1965 nr 14 s. 4

Rezenzja z wystawy malarstwa Władysława Paciaka.

69. TELE - ECHO: Wydanie jubileuszowe z okazji 25-lecia ZWAT T-9 w Radomiu. Radom, 20 lipca 1963 ss. 6, ilustr.

Zawiera między innymi: Pinkiert Józef: Ludzie i czyny; Kowalski Marian: Co i ile nas kosztuje; Dziedzic Kazimierz: Od montażu do własnej konstrukcji aparatu CB-62; Barczek T.: T-9 zakładem uczącej się załogi, Radomskie telefony podbijają rynki zagraniczne; Kopyt Mieczysław: Ćwierć wieku historii zakładu.

70. TRYBUNA SZYDŁOWCA. Jednodniówka PK FJN w Szydłowcu. Szydłowiec maj 1965 ss. 4, ilustr.

Zawiera między innymi: Rozmawiamy z kandydatami do PRN i Sekretarzem Kp PZPR Mieczysławem Suwałą; Mieczysław Moczar naszym kandydatem do Sejmu PRL; Dotychczasowe osiągnięcia szydłowieckiej wsi; Praktyczne stosowanie wiedzy rolniczej daje realne korzyści; Szydłowiec na nowych drogach rozwoju; Bugajski Tadeusz: Inwestycje i czyny społeczne; Berus M: Aktywizacja powiatu - problem aktualny.

71. WALICKI MICHAŁ: Renesansowy poliptyk wieniawski. Warszawa 1960. Auriga, ss.32, 2 nlb, tabl. 71, bibliogr.

Odkryty przez znanego historyka Karola Potkańskiego poliptyk wieniawski przedstawiający sceny z legendy św. Stanisława i Pasji stanowi doskonały przykład rodzimego renesansu. Iście bibliofilskie wydawnictwo "Aurigi" podnosi wartości książki.

72. WIACEK TADEUSZ: Nieskomplikowana historia jednej nagrody. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1965 nr 275 s. 6.

W ostatnich latach zaznaczył się w Pionkach znaczny postęp w upowszechnianiu kultury. Przyczyniły się do tego dwa ośrodki: Dom Kultury przy Zakładach Chemicznych "Pronit" i Technikum Chemiczne. Artykuł przedstawia działalność zespołu artystyczno-literackiego przy Technikum, która została wyróżniona nagrodą Ministerstwa Kultury.

73. WIES RADOMSKA. Jednodniówka Pow. Komitetu Frontu Jedności Narodu w Radomiu. Radom, kwiecień 1965 ss. 4, ilustr.

Program wyborczy powiatu radomskiego oraz wykaz kandydatów na posłów, radnych WRN i PRN.

74. WIES RADOMSKA. Jednodniówka Pow. Komitetu Frontu Jedności Narodu w Radomiu. Radom, maj 1965 ss. 8, ilustr.

Zawiera między innymi: Pedryc Czesław: Z poważnym dorobkiem, z wiarą w swe siły, wkajemy do realizacji następnej 5-latki; Klimkiewicz T: Rola i zadania ZSL w kampanii wyborczej; Mazela Jan: Lepiej służyć obywatelowi; Gałczyński Marian: Zielone światła dla melioracji; Stefański Roman: Spółdzielczość mleczarska w trosce o podniesienie hodowli.

75. WILCZYNSKI ZYGMUNT: Argumenty Rady Narodowej. Rozmowa z Wiceprzewodniczącym R.N. Radomia. Rozmowę przeprow. N. Zalewska. Domy Spółdzielcze 1964 nr 6 s. 8-9, ilustr.

Budownictwo spółdzielcze w Radomiu

76. WITKOWSKI STEFAN: Na warsztacie urbanistów. /Od Staszica do współczesności. Osiedla mieszkaniowe wizytówką miasta. Co dalej z ul. Żeromskiego. Stare Miasto. Interesy miasta i interesy ludności. Nasze zdrowie. Energetycy powinni myśleć. Miasto laboratorium badacza/. Życie Radomskie 1964 nr 184, 190, 202, 212, 224, 236, 289, 193.

77. WITKOWSKI STEFAN: Nowe perspektywy rozbudowy Radomia. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1965 nr 300 s. 1, ilustr.

Celem cyklu artykułów jest popularyzacja rozwiązywania problemów urbanistycznych i ekonomicznych wielkiego miasta. [illegible] dla takiej popularyzacji udostępniło swe łamy codzienne pismo zasługuje na uznanie. Zapewne i stąd bierze początek znana aktywność społeczna, przy rozwiązywaniu wielu problemów miejskich czynami społecznymi, dobrze poinformowanego społeczeństwa radomskiego.

78. WOJCIK WALENTY: Ks. Józef Rokoszny /1870-1931/. Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne. T. 10:1965 s. 281-293, 1 portr. bibliogr.

Po bibliografii prac Jana Wiśniewskiego autor obdarzył nas podobną pracą o Ks. Józefie Rokosznym, znakomitym historyku, pedagogu, działaczu i bibliotekarzu związanym z Radomiem.
Józej Rokoszny był znany jako organizator szkolnictwa powszechnego i średniego w Radomiu po I wojnie światowej. Organizował biblioteki powszechne i szkolne z zabezpieczonych podczas wojny księgozbiorów, kierował Archiwum Państwowym w Radomiu, pracował w ruchu krajoznawczym, prowadził działalność opiekuńczą i charytatywną. Pozostawił ponad sto prac drukowanych oraz kilkanaście w rękopisach, co przedstawia zebrana z pietyzmem załączona bibliografia.

79. ZAREBA RYSZARD: Amelanchier ovalis Meel. Swidośliwka jajowata w Puszczy Kozienickiej. Rocznik Vol. 19: 1965 s. 177-180.

Niewysoki krzew, świdośliwka jajowata z rodziny Rosaceae występuje w kilku stanowiskach w Puszczy Kozienickiej oraz w lesie Kapturskim pod Radomiem. Autor zwraca uwagę na użyteczność krzewu dla ogrodnictwa i leśnictwa oraz inne walory zasługujące na jego rozpowszechnianie.

80. ZAREBA RYSZARD: Gospodarka leśna puszczy Kozienickiej

od drugiej połowy XIX wieku do I wojny światowej. Zeszyty Naukowe SGGW. Seria Historyczna z. 2 1963 s. 71-92, tab., bibliogr. Sod., Res.

Artykuł stanowi kontynuację "Historii puszczy Kozienickiej do poł. XIX w." zam. w KHKM. Gospodarka leśna puszczy w drugiej połowie XIX w. nosi cechy ówczesnej gospodarki leśnej w Rosji. Wprowadzono ją wraz z administracją rosyjską po powstaniu styczniowym. Cechuje ją jednak zbyt mała intensywność gospodarowania a jedynym pozytywnym akcentem - tego okresu był poważny postęp w dziedzinie urządzenia tutejszych lasów w 1885 r.

81. ZAREBA RYSZARD: Nizinny zasięg jawora w rejonie radomsko-kozienickim i jego występowanie w zespołach leśnych na całym obszarze kraju. Sylwan 1964 nr 3 s. 37-44, bibliogr.

Dokładna znajomość zespołów leśnych Puszczy Kozienickiej i innych skupisk leśnych w okolicach Radomia pozwoliła autorowi uczynić wiele spostrzeżeń nad zasięgiem poszczególnych drzew w tym rejonie. Jednym z nich jest jawor /Acer pseudo-platanus L/. Autor przedstawia poszczególne jego stanowiska i pojedyńcze okazy, wymagania glebowe i środowiskowe. Postuluje popierając przykładami podawanych granic naturalnego zasięgu jawora.

82. ZAREBA RYSZARD: Projektowane rezerwaty w Puszczy Kozienickiej . Grabie i Zagożdżon - Przyroda Polska 1961 nr 8 s. 4.

Autor kilkakrotnie w czasopismach leśnych i przyrodniczych postulował zachowanie naturalnych fragmentów leśnych w Puszczy Kozienickiej. W powyższym artykule odchodzi od apelu ochroniarskiego do konkretnie opracowanego, praktycznego urządzenia rezerwatów. Artykuł posiada charakter naukowy i mógły z powodzeniem opublikowany w poważnym czasopiśmie leśnym.

83. ZAREBA RYSZARD: Puszcza Kozienicka. W: Dzieje lasów, leśnictwa i drzewnictwa w Polsce. Warszawa 1965 s. 630 -641, ilustr., bibliogr.

Zarys monograficzny poszczy Kozienickiej. Charakterystyka środowiska naturalnego, przeszłość, drzewostan, urządzenie i eksploatacja gospodarcza lasów.

84. ZAREBA RYSZARD: Swiadectwo ukończenia Szkoły Szczególnej Leśnictwa z 1825 r. Macieja Jarmolińskiego. Sylwan 1964 nr 3 s. 63-65, tabl. 1, ilustr, Sod., Sum.

W Państwowym Archiwum w Radomiu zachowało się świadectwo ukończenia pierwszej szkoły leśnej w Polsce. Absolwent tej szkoły, Maciej Jarmoliński, nadleśniczy w Kozienicach, przyczynił się poważnie do rozwoju wiedzy leśnej na tym terenie.

85. ZIELINSKI JAN: Staropolskie Zagłębie Przemysłowe. Wrocław-Warszawa-Kraków 1905. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. s. 339, tabl. 11, ilustr, bibliogr., Sum., wrr. Kieleckie Towarzystwo Naukowe.

Praca przedstawia rozwój regionu Staropolskiego Zagłębia Przemysłowego oraz czynniki kształtujące ten rozwój we wszystkich dziedzinach życia: przemyśle, rolnictwie, budownictwie, komunikacji, oświacie i kulturze, ochronie zdrowia i turystyce. Omawia szeroko problemy demograficzne regionu. Uwydatnia rolę miast i pokazuje potrzeby urbanistyczne terenu. Załączona obszerna literatura przedmiotu jest najpełniejszą znaną bibliografią regionalną Kielecczyzny.

86. ZIEMIA KIELECKA W WALCE 1939 - 1945. Warszawa 1964 kk. nlb. 12

Zestaw 12 pocztówek przedstawiających pomniki na miejscach walki i męczeństwa w woj. kieleckim.

87. ZIMECKI TADEUSZ: Dwie kariery. Magazyn Niedzielny Słowa Ludu 1964 nr 232 s. 1,5.

Przykład charakterystycznego dla dwudziestolecia awansu miejscowości poprzez lokalizację w niej zakładu przemysłowego. Autor porównuje z awansem pojedyńczego człowieka, którego możliwości "kariery" w Polsce zależą od wartości i wiedzy. Przykładem w tym reportażu jest Wierzbica.

88. ŻYTOR EUGENIUSZ: Rendez-vous z plastyką. Kultura i Życie 1964 nr 4 s. 24-25, ilustr.

Upowszechnienie sztuk plastycznych w woj. kieleckim.